

Πρωτοπρεσβυτέρου
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ

ΒΑΡΑΣΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΩΔΕ

ΑΘΗΝΑΙ 1988

ΒΑΡΑΣΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΩΔΕ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΑΡΑΣΙΩΤΗ ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΘΕΟΔΩΡΟΝ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΝ

Τά Φάρασα ἦταν μιά περιοχή τῆς Νοτιανατολικῆς Καππαδοκίας, ὅπου προσφύγανε ἀπό παλαιότερα χρόνια "Ελληνες τῶν πεδινῶν μερῶν τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Κιλικίας κατά τίς ἐπιδρομές τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, τῶν Σελτζούκων καὶ τήν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων.

Τό μέρος ἦτο δρεινόν καὶ δυσπρόσιτον ἀνάμεσα στίς πανύψηλες κορφές καὶ τά βαθιά φαράγγια τοῦ Ταύρου καὶ Ἀντιταύρου.

Τό μέρος αὐτό κυβερνήθηκε ἀπό τή δυναστεία τῶν Κοζανογλαίων, πού κράτησε 350 χρόνια. Καὶ τά Φάρασα, σιδηροπαραγωγικά ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἶχαν τήν εὔνοια αὐτῶν καὶ ἥσαν σέ καλύτερη μοίρα καὶ ἀπό αὐτούς ἀκόμη τούς Τούρκους.

Ἡ ἀρχαιότητα τῶν Φαράσων κράτησε καὶ διάσωσε πολλά ἔλληνοκαππαδοκικά βιώματα σημαντικῆς λαογραφικῆς ἀξίας.

Ἐκτός τοῦ γλωσσικοῦ των ἴδιωματος, κράτησε καὶ χριστιανικές παραδόσεις.

Σπουδαῖα ἀπ' αὐτά εἶναι τά γιορταστικά τραγούδια καὶ οἱ κυκλικοί χοροί τους κατά τίς γιορτές καὶ πανηγύρεις τους. "Αν σταθοῦμε στήν γνώμη τοῦ Καππαδόκη Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, πού ἦτο ἀπό τήν Ναζιανζό τῆς Καππαδοκίας, ὅταν γράφει:

«Εἰ δέ δεῖ ὄρχήσασθαι ὡς πανηγυριστήν καὶ φιλέορτον, ὄρχησαι μέν, ἀλλὰ μή τήν τῆς Ἡρωδιάδος ὄρχησιν τῆς ἀσχήμονος.»

(Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, P.G. 35,708,709),

πρέπει να παραδεχθοῦμε ὅτι τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν κατά τίς γιορτές καὶ πανηγύρεις ἀπό τότε, δηλαδή ἀπό τόν Δ' μ.Χ. αἰώνα.

Ἄλλα σημασίαν ἔχει ἀκόμη καὶ ἡ μουσική, πού κατ' ἀνάγκην εἶναι ἀπ' τήν ἐποχή ἐκείνη. Δι' αὐτό, χρέος μου θεώρησα νά

περισυλλέξω τά τραγούδια αύτά, σάν καππαδοκικό μουσικό χριστιανικό λαογραφικό έργο τής μακρυνής και άκραίας μικρασιατικής χώρας, θεμέλιο και βάση του βυζαντινού μεγαλείου.

Τά έορταστικά αύτά τραγούδια είναι έννεα, τά έξης:

- 1) «Τ' "Ε-γα Πάσκα», Τοῦ 'Αγίου και Μεγάλου Πάσχα.
- 2) «Τοῦ Ντίπασκα», Τοῦ 'Αντίπασχα.
- 3) «Τ' "Αε-Κωσταΐνου», Τοῦ 'Αγίου Κωνσταντίνου.
- 4) «'Ζ "Ε-Σοφίας», Τῆς 'Αγίας Σοφίας.
- 5) «'Σ Παναγίας», Τῆς Παναγίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.
- 6) «'Σ Παναγίας», Τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.
- 7) «Τ' "Αε-Χρυστιέσταμα», Τοῦ 'Αγίου Χρυσοστόμου.
- 8) «Τ' "Εξ-Βασίλη», Τοῦ 'Αγίου Βασιλείου.
- 9) Τῶν 'Αγίων Γεωργίου και Δημητρίου.

Τό παράδοξον είναι πού στά σεμνά και γιορταστικά χριστιανικά αύτά τραγούδια παρεισέφρησαν στίχοι τουρκικοί, μᾶλλον έρωτικοί, παρμένοι άπό περσικά, ἀραβικά και τουρκικά ἔπη, πού, γραμμένα σέ τουρκικά μέ έλληνικά γράμματα και ἔξαιτίας τῆς ἀγραμματοσύνης, ἄλλα και τῆς συμμετοχῆς στίς γιορτές μας, τουρκοφώνων Ἑλλήνων και διλαξιόπιστων Τούρκων, νόθεψαν τά τραγούδια αύτά.

Προσπάθειά μου, γιά νά μποῦν στό νόημα και τήν σημασία τῶν χριστιανικῶν αύτῶν έορτῶν, ἡταν νά συνταχθῆ τό κάθε τραγούδι σέ φαρασιώτικους στίχους, πού θά τούς δοῦμε· και σωστόν είναι στή συνέχιση αύτή νά τραγουδιοῦνται φαρασιώτικα.

Πρέπει νά τονισθῇ ὅτι κείμενα και στίχοι φαρασιώτικοι δυστυχῶς δέν ἐγράφηταιν άπό κανέναν στό παρελθόν.

Αλλά τά τραγούδια αύτά και οι στίχοι μου δέν μένουν μόνον σάν λαογραφικό ύλικό. Προχωροῦν στό μέλλον και στίς διάδοχες γενιές τῶν Φαράσων, γιά νά κρατήσουν και νά συνεχίσουν τήν προγονική κληρονομιά, Ἑθνικό Ἑλληνοχριστιανικό κειμήλιο του Μικρασιατικοῦ και ίδιως του Καππαδοκικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Προφορά τῶν γραμμάτων

Η προφορά του φαρασιώτικου γλωσσικοῦ ίδιώματος ἔχει βάση τήν έλληνική· ὅμως τό ἀλφάβητό μας δέν μπορεῖ νά τήν ἀποδώσῃ. Και ὁ λόγος είναι προφανής, διότι τά Φάρασα, στήν ἀπόμακρη ἐκείνη χώρα τῆς Μικρασίας, ἀνατρέχουν στούς προχριστιανικούς, μπορεῖ χώρα τῆς Μικρασίας, ἀνατρέχουν στούς προχριστιανικούς, μπορεῖ παρήλασαν ἀπό τήν χώρα ἐκείνη, ἐκτός ἀπ' τούς ντόπιους μικρασιάτικους λαούς, Πέρσες, Ρωμαῖοι, "Αραβες κι' ἄλλοι ἀνατολίτικοι λαοί,

πού ἀφῆκαν στοιχεῖα τῆς γλώσσης και τῆς προφορᾶς των. Ἀκόμη και αύτή ἡ Σελτσουκική στήν ἀρχή και μετά ἡ Τουρκική κατοχή ὀκτώ ὀλοκλήρων αἰώνων βάρβαρης και θυελλώδους κοσμογονίας ἄλλαξαν τήν γλωσσική προφορά και τήν ἔξοικείωσαν στήν ἀνατολίτικη. Σωστόν είναι, δι' αύτο, νά γραφῇ στήν νεοτουρκική λατινική ἀλφάβητο, πού μπορεῖ νά ἀποδώσῃ τήν σωστή προφορά.

"Ομως ἀπό τίς ἀρχές του 18ου αἰώνα γιά τούς τουρκοφώνους "Ἑλληνες τῆς Μικρασίας γράφηταιν βιβλία στήν τουρκική μέ έλληνικά γράμματα· και γιά τήν προφορά, πάνω στά γράμματα ἔβαλαν σημεῖα. Δι' αύτο γράφω ἐδῶ τούς στίχους μου μέ τήν έλληνική ἀλφάβητο, γιά τήν εὐκολη ἀπόδοση τῆς προφορᾶς ἀπό τούς Φαρασιώτες και τούς κοινούς ἀναγνῶστες Μικρασιάτες, πρό παντός δέ τούς Καππαδόκες.

Πῶς προφέρονται τά γράμματα

γ = γ ὑπερωϊκό πρό τῶν φωνηέντων ε, η, ι, υ, ὅπως στίς λέξεις γάλα, γούβα.

δζ= c τουρκικό, δηλαδή ὅπως στίς λέξεις δζερί = κερί, δζαράσι = κεράσι, δζυνογάρης = κυνηγάρης, δζουβάϊδι = ρύαξ.

κ = κ δασύ, ὅπως τό γαλλικό q. Π.χ. κάλ 'i = κασίδα, κέλλες = κεφάλι, κέρι = κέρδος, κόκι = ρίζα κλπ.

λ = λ ὑπερωϊκό, ὅπως ἔβκαλ' = βγάλε, κάλ = κασιδιάρης.

ν = ν ἐνρινο, ὑπερωϊκό. Π.χ. ἀνά = ὅχι.

π = π δασύ. Π.χ. παρ'πούλι = παραπούλι = ἄγριο σταφύλι.

ρ = ρ δασύ. Π.χ. ἥρτα = ἥρθα, ὕρ τα = γύρισέ το.

σ και ζ = ὅπως τό αγγλικό sh. Π.χ. σείλι = χείλι, σάφτη = τό φῶς, σώτρι = λούκι, σέρι = χέρι.

τ = τ δασύ, ὅπως στίς λέξεις τάτι = πατούσα, τεμέλι = θεμέλιον, τίτιζης = δέξιθυμος.

ζ = τζάρι = πέπλος, τζεκλῆς = στεφάνι.

χ = χ δασύ, ὅπως στή λέξη χαρά, χώρα· χήζα = τουρκοπούλα, χαβάχι = λεύκα, χηρχᾶς = κουρέλι.

ψ = πδ, ὅπως στή λέξη ψυσή = ψυχή.

Πρέπει νά τονισθῇ ἀκόμη ὅτι, ὅπου ὑπάρχουν διπλά σύμφωνα, προφέρονται και τά δύο. Π.χ. "Αννα = "Αν-να, Χαλλᾶς = Χαλ-λᾶς = Χαράλαμπος.

Ἐπίσης 'μπ, 'ντ δέν προφέρονται ὅπως τά b και d, ὅπως μερικοί τά γράψανε b ή d· ἄλλα προφέρονται χωριστά, ἐπειδή προέρχονται

ἀπό λέξεις πού ἔπαθαν ἔκθλιψη. Π.χ. ὑμέλι = ἀμπέλι, ὑμάρι = ἀμπάρι, ὑμαίνω = ὑμ-βαίνω κλπ.

Λίγα λόγια γιά τήν ιστορία και τίς παράδοσεις τῶν Φαράδων γενικά

Τά Φάρασα, στά τελευταῖα χρόνια, ἔμειναν αὐτές οι ἑπτά κοινότητες: 'Ο Βαραδός, τό Ἀφδάρι, ὁ Γαρσανῆς, ἡ Κίσκα, τό Ξουρδζάϊδι, ὁ Σατῆς καὶ τό Τζουχούρι. Τό Ξουρδζάϊδι διαλύθηκε στά 1875 περίπου, ὅταν διαλύθηκε καὶ ἡ δυναστεία τῶν Κοζανογλαίων.

Αὐτά, καὶ πολλά κοντινά, ἥσαν καππαδοκικά καὶ, μετά τήν διάλυση τῶν Κοζανογλαίων, οἱ Τοῦρκοι τά προσάρτησαν στόν Νομό τῶν Ἀδάνων, ἐκτός τοῦ Βαραδοῦ ὅμως ἐκκλησιαστικά ἔξακολούθησαν νά ὑπάγωνται στήν Ἀρχιεπισκοπή τῆς Καισαρείας.

Κοινή καταγωγή ὅλων ἥτο ἡ Πάρσα ἡ Πάρτσα. 'Ο Καππαδόκης Στράβων, πατήρ τῆς Γεωγραφίας, πού γεννήθηκε στήν Ἀμάσεια τῆς Καππαδοκίας τό 25 π.Χ., τήν Πάρσα, στό ΙΙ' βιβλίο του, τήν λέγει Καστάβαλα, καὶ τοῦτο διότι ἔνα τμῆμα τοῦ ποταμοῦ Περασία ἡ Καστάβαλα, καὶ τοῦτο διότι ἔνα τμῆμα τοῦ ποταμοῦ 'Ονοπνίκη, πού εἶναι δε δεύτερος δεξιός βραχίων τοῦ Σάρου ποταμοῦ, πού ἐκβάλλει διά τῆς Κιλικίας στήν Μεσόγειο, ἥτο σύνορο πού χώριζε τήν Μικρασία ἀπ' τήν Μεγάλη Ἀσία, κοντά στήν Πάρσα. 'Ονομασαν τήν Πάρσα Πέρ-Ἀσία, δηλαδή ἡ ἀπό δῶ, Μεγάλη Ἀσία, καὶ ἡ ἀπό δῶ κι' ἐκεῖ Πέρα-Ἀσία.

'Ετυμολογικά πρέπει νά εἶναι καὶ ἀπ' τήν περσική ρίζα Πάρς ἡ Φάρς καὶ ἐλληνικά Πάρθοι, πού σημαίνει Περσία, καὶ φαρασιώτικα ἔγινε εὐφωνικά, ἡ Πάρς = Πάρσα καὶ ἡ Φάρς < Φάρσα < Φάρασα.

'Η ὄνομασία Βαραδός δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀπ' τό ὄνομα τοῦ 'Αγίου Βαραχησίου, τοῦ ἐνός ἐκ τῶν δύο προστατῶν ἀγίων τοῦ Βαραδοῦ, Βαραχησίου καὶ Ἰωνᾶ, διότι ἡ λέξις Βαραχήσιος σημαίνει καὶ τόν ἐκ τοῦ Βαραδοῦ καταγόμενον ἀλλ' ἀπό τήν λέξιν Βράχος. Πιθανόν δέ νά εἶναι ἔτσι, ἐπειδή στήν Καππαδοκία ὑπάρχει ἀρχαία πόλις μέ τό ὄνομα Πέτρα καὶ ἡ θέση της εἶναι ἀκαθόριστη. (Στό Εὐαγγέλιο δὲ Χριστός λέγει στόν Ἀπόστολο Πέτρο: «Σύ εἰ Πέτρος»).

"Αν λάβωμεν ὑπόψει, ὅτι ὁ Βαραδός εἶναι κτισμένος πάνω σ' ἔνα Βράχο, δηλαδή σέ μιά πέτρα, τότε φαρασιώτικα ὁ Βράχος ἔγινε Βράδος, διότι τό ἥ προφέρεται ως sh γαλλικό καὶ χάριν εὐφωνίας ἔγινε Βαραδός μέ τήν προσθήκη τοῦ a.

'Η Πάρσα ἡ Πάρτσα βρίσκεται Β.Δ. περίπου τοῦ νῦν Βαραδοῦ, ἀνάμεσα σέ βράχους τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ταύρου. Εἶναι μακρυά καὶ ψηλότερα, σέ ἀπόσταση 4 ὠρῶν πεζοπορίας. Τό ὑψόμετρό της πρέπει

νά φτάνει τά 1800-2000 μέτρα. Τώρα, μέ τήν ὄνομασία Δζεβίζ, ὑπάγεται στήν τουρκική κοινότητα Γιεχιαλῆ.

"Αγιοι προστάτες τοῦ Βαραδοῦ ἥσαν ἀπό τῶν ἀρχαίων χρόνων δύο ἀδελφοί χριστιανοί ἀγικητές ἐκ Περσίδος, οἱ ὅποιοι μαρτύρησαν τό 330 μ.Χ., ἐπί Βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπώρ, ἐλλ. Σαβωρίου τοῦ Γ', καὶ στό μέρος τοῦ μαρτυρίου των οἱ Βαρασιώτες ἔκτισαν πρός τιμήν των τήν κεντρική ἐκκλησία των.

Τό Συναξάριό των γράφει ὅτι κατήγοντο ἀπό τήν Περσίδα· καὶ ἡ φαρασιώτικη παράδοσις λέγει ὅτι ἥσαν ἀπό τήν Πάρσα. Συνεπῶς ἡ Πάρσα ἥδη τό 330 μ.Χ. ἥτο χριστιανικός - ἐλληνικός οἰκισμός.

Γιά τήν ἀρχαιότητα τοῦ Βαραδοῦ μᾶς πληροφορεῖ ἀκόμη καὶ ὁ ναός τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, πού εἶναι κτισμένος στήν ράχη ἐνός βράχου πού τό ιερό του εἶναι γυρισμένο πρός Βορρᾶν· καὶ ἡ παράδοσις μᾶς λέγει ὅτι τόν ἔκτισε ἡ Ἀγία Ἐλένη καὶ στήν αὐτηρότητα τῶν χρόνων ἐκείνων ὅλοι οἱ ναοί εἶχαν τό ιερό τους πρός Ανατολάς. Τό πρός Βορρᾶν ἐστραμμένον ιερό τοῦ ναοῦ αὐτοῦ μᾶς βεβαιώνει ἄλλην πραγματικότητα, πού ἐπαληθεύει τό τοῦ Στράβωνος, καθ' ὃ: Στά Καστάβαλα ὑπάρχει ναός τῆς Φερασίας ἡ Περασίας Ἀρτέμιδος, Θεᾶς τοῦ δάσους καὶ τοῦ κυνηγίου, καὶ οἱ ιέρειες τοῦ ναοῦ αὐτοῦ περπατοῦσαν μέ γυμνά τά πόδια πάνω σέ φωτιά χωρίς νά πάθουν, «ἀπαθεῖς».

Τό ἐρείπιον τοῦ ναοῦ αὐτοῦ δείχνει τήν προχριστιανικήν του κατασκευήν· καὶ ἡ τοῦ ιεροῦ του πρός Βορρᾶν στροφή ἐπιβεβαιώνει τήν ἀλήθεια, ὅτι στό μέρος αὐτό ὑπῆρχαν λάτραι τῆς Περασίας Ἀρτέμιδος.

Καὶ ἀκόμη, πιό κάτω ἀπ' τόν Βαραδό, εἶναι δυό πόλεις ἀρχαῖες, ἡ Μόψου Ἐστία καὶ ἡ Μόψου Κρήνη, δέ Μόψος ἥτο δ ἔνας ἀπό τούς πορθητάς τῆς Τροίας, δηλαδή στά 1300 π.Χ., πού πήγε στήν Κιλικία καὶ ἔκτισε τίς πόλεις αὐτές. Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι, ἥδη ἀπό τότε, στά μέρη αὐτά ἐγκαταστάθηκαν "Ἐλληνες ἄποικοι.

"Αν τοῦτο μετρηθῇ σωστά, τότε οἱ "Ἐλληνες αὐτοί, ἡ ἀπ' αὐτούς μερικοί, κατά διαφόρους πολέμους, τραβήχτηκαν πρός τόν Βαραδό ἡ τήν Πάρσα, γιά νά ἀποφύγουν τίς συνέπειες τῶν τότε ἐξανδραποδισμῶν· καὶ ἔτσι ἔκτισαν καὶ τόν ναόν τῆς Περασίας ἡ Φερασίας Ἀρτέμιδος.

Τήν ἐρμηνεία αὐτή τήν ἐπιβεβαιώνει τό γεγονός ὅτι, πέριξ τοῦ Βαραδοῦ, σέ 28 τοποθεσίες, ὑπῆρχαν οἰκισμοί καὶ μάλιστα στούς ἐπτά ἀπ' αὐτούς ὑπάρχουν ἐρείπια κάστρων.

Αὐτά ἐκτενέστερα τά περιέγραψα στά Τοπωνύμια τοῦ Βαραδοῦ (βλ. Μικρασ. Χρονικά, τόμοι ΙΙ', ΙΔ' καὶ ΙΕ', 1972).

Τά Φάραδα λοιπόν δέν ήσαν ένα άσήμαντο μέρος της Καππαδοκίας, δπως παρουσιάζετο τά τελευταία 100 χρόνια, πρό της 'Ανταλλαγῆς, ἀλλά ένα ἀπό τά σημαντικώτατα ἑλληνοκαππαδοκικά κέντρα, πού κράτησε στό ἀκέραιο τό γόητρο τοῦ ὅλου καππαδοκικοῦ 'Ελληνισμοῦ.

"Αν ἔξαιρέσουμε τήν δραστηριότητα τῶν ἀδελφῶν Καππαδοκικῶν Σωματείων τῶν Σινασιτῶν, 'Ανακιωτῶν, Προκοπιέων, Φλογιταινῶν, Μαλακοπητῶν, Καρβαλιωτῶν και Σιλατανῶν, πού τίμησαν τήν Καππαδοκία ἐν 'Ελλάδι, οὐδεμία ἄλλη Καππαδοκική κοινότης, και μάλιστα ἀπ' τίς πλουσιώτερες, ἔδειξε τήν παρουσία της.

Χυτᾶτε νά ύπαμε σόν "Ε-Βασίλη

Πολλοί συμπάτριῶτες μας, και Ἰδίως νέοι ἐγγράμματοι, παρατήρησαν ὅτι στά γιορταστικά μας τραγούδια, ἀντί νά ύπάρχουν στίχοι σχετικοί μέ τήν γιορτή των, παράδοξα, μπῆκαν στίχοι τουρκικοί, ἀσχετοί, και μάλιστα ἐρωτικοί και ἀσεμνοί.

Λόγοι τῆς ἀλλαγῆς εἶναι πολλοί.

Πρῶτα πρῶτα, τά τραγούδια αὐτά δέν ήσαν γραμμένα και οι τραγουδιστές ήσαν ἀγράμματοι. Δι' αὐτό σταθῆκαν μόνο στήν προφορική παράδοση, πού τήν μεταδίνανε γέροι και γρηές, ἀνάλογα μέ τήν ἰκανότητα και ἀντίληψή των, στό πέρασμα τοῦ πανδαμάτορος χρόνου.

"Ομως ἀπό τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων ἀπό τόν 11ον αἰώνα και τῆς ἐπιβολῆς τῆς τουρκικῆς γλώσσης στά μέρη ἐκεῖνα, πού διφειλόταν στήν ἀπαγόρευσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης και τίς ἀλλεπάλληλες καταστροφές, τούς σκοτωμούς, τίς ἀλλαξοπιστίες και τίς ἀπάνθρωπες βαρβαρότητες τῶν φανατικῶν Τούρκων, δέν γιορτάζονταν οἱ γιορτές μέ πανηγυρισμούς και πρόσχαρες ἐκδηλώσεις, οὔτε δέ και τακτικά.

Τά Φάραδα, μιά Ρωμαιοχριστιανική ὁασις, ὡς χαρακτηριστικά γράφει ὁ ἀείμνηστος 'Ανδρονικιώτης ιστορικός Παῦλος Καρολίδης, «Ἐν Σκυθῶν ἐρημίᾳ», ήσαν πάντα στόχος τῶν Τούρκων.

Πολλά ἀπό τά γύρω χωριά τούρκεψαν.

Και αὐτοί, κρυφά-φανερά, κατά καιρούς ἥρχοντο στίς γιορτές και τίς ἐκδηλώσεις τῶν Φαράδων.

Πρέπει νά τονισθῇ, ὅτι τά Φάραδα ήσαν στίς πανύψηλες βουνοκορφές και τά ἀβυσσαλέα φαράγγια τοῦ Ταύρου και τοῦ 'Αντιταύρου και πολλές φορές ήσαν τά ὅρμητήρια τῶν 'Ακριτῶν ὅταν ἡ Καππαδοκία ἀποκόπηκε ἀπ' τό Βυζάντιο και δέν ύπηρχαν

πλέον 'Ακρίτες στά μέρη τῆς 'Ανατολίας, ἐπικράτησαν παρεμφερῆ Περσικά, Σελτσουκικά, 'Αραβικά τμήματα 'Ακριτῶν.

Στό διάβα τῶν χρόνων ἐκείνων, σάν συνέχεια τῶν Βυζαντινῶν 'Ακριτῶν, παρουσιάσθηκαν ἡρωϊκά διηγήματα και ἔπη των. Γράφτηκαν μέ ἑλληνικά γράμματα και σιγά σιγά γίνηκαν διηγήματα και μελωδήματα και τῶν 'Ελλήνων.

"Ετσι δέ, τά κατορθώματα, εἴτε πολεμικά εἴτε και ἐρωτικά, στιχουργημένα και πεζά, γίνηκαν ἀνεκτά και στό 'Ελληνικό στοιχεῖο, και χρόνο μέ τόν χρόνο μπῆκαν οἱ τουρκικοί στίχοι και στά γιορταστικά μας τραγούδια.

Δι' αὐτό και, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων, προσπάθησα νά συνταιριάξω μερικούς στίχους φαρασιώτικους πού νά ἀναφέρωνται στίς γιορτές και στήν ἀρχαία μουσική των, νά τραγουδιοῦνται φαρασιώτικα, στό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς των.

Στά Φάρασα τά παιδιά καλάνδιζαν τήν παραμονή τῆς ἑορτῆς τοῦ 'Αγίου Βασιλείου, μετά τόν 'Εσπερινόν. 'Εκεῖ, ἀφοῦ, ἀπ' τήν ὡραία πύλη τοῦ Ναοῦ, ὁ ἵερεύς ἀπήγγελλε τά ἐγκώμια τοῦ 'Αγίου Βασιλείου σέ ἀλφαβητική ἀκροστιχίδα, πού διηγοῦνται τήν νίκη τῆς 'Ορθοδοξίας κατά τῶν 'Αρειανοφίλων και κατά τοῦ προστάτου των 'Ιουλιανοῦ, μετά τόν κάθε στίχον ὁ λαός ἐπανελάμβανε τό ἀκροστίχιο «"Αγιε Βασίλειε ὅσιε φύλαξον και σῶσον τήν ποίμνην σου».

Στό τέλος, τά παιδιά μέ τά εἰδικά τσιγγέλια στό χέρι ἡσπάζοντο τήν εἰκόνα τοῦ 'Αγίου και τό χέρι τοῦ ἱερέα κι' ἔτρεχαν στίς ταράτσες τῶν σπιτιῶν νά κρεμάσουν τά τσιγγέλια τους ἀπ' τήν καπνοδόχο φωνάζοντας «Δέβας δζάι κρέμας»· και ἡ οἰκοκυρά, ἀκούοντας τήν ἀναγγελία τῆς πρωτοχρονιᾶς και Ἰδίως τήν νίκη τοῦ 'Αγίου, κρεμοῦσε τό δῶρο.

Τά παιδιά τά βράδια ἐκεῖνα, πρό τοῦ ὕπνου και μετά τήν πρός τόν "Αγιο παράκλησιν, ἔβαζαν τά παπούτσια τους κοντά στό τζάκι και ὁ "Αγιος τήν νύκτα, κατεβαίνοντας ἀπ' τήν καπνοδόχο, τοποθετοῦσε τά δῶρα του.

"Ομως, ἐδῶ στήν 'Ελλάδα δέν ύπάρχουν σπίτια μέ καπνοδόχους γιά νά ἐπαναληφθῆ τό ἀρχαῖο φαρασιώτικο ἔθιμο, και γιά νά καλανδίζουν ἔπρεπε νά τά ποῦνε στίς πόρτες.

Στό Πλατύ 'Ημαθίας εἶναι ἐγκαταστημένοι Φαρασιώτες κι' ἀπ' τίς ἔξι κοινότητες. Τήν παραμονή στήν ἐκκλησία ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀπαγγελία τῶν ἐγκωμίων, ὅμως τά παιδιά πρέπει νά τά λένε· ἀλλά τί νά λένε;

Σ' αὐτό τόν σκοπό ἔγραψα μερικούς στίχους πού νά τούς τραγουδοῦν μπροστά στίς πόρτες τῶν σπιτιῶν.

Τούς στίχους αὐτούς τούς ἔγραψα στά μέτρα τοῦ σκοποῦ τοῦ 'Αγίου Βασιλείου, νά τά μάθουν και νά τά τραγουδοῦν λέγοντας τά κάλανδα (κάν' τα).

Και νά «κουδζερέβουν».

Τά τραγούδια αυτά τά γράφω μέ χρονολογική σειρά και δι' αὐτό ἀρχίζω ἀπ' τήν ἑορτή τοῦ 'Αγίου Βασιλείου. Γιά τήν γιορτή και τίς φαρασιώτικες ἐκδηλώσεις ἔγραψα στό φυλλάδιο μου «XYTATE NA ΥΠΑΜΕ ΣΟΝ Ε-ΒΑΣΙΛΗ» (6.12.1972).

Ἐδῶ σημειώνω μόνο πού τά γιορταστικά μας τραγούδια στό μέλος τους ἔχουν τρία μέρη, πάνω στά δποῖα ταιριάζει ὁ ρυθμός τοῦ χοροῦ.

Τό πρῶτο μέρος ἀναφέρεται στό ἀράδισμα τοῦ κύκλου τοῦ χοροῦ.
Τό λέμε *Ραδιέσμα*.

Τό δεύτερο γίνεται ὅταν γεμίζει ὁ κύκλος και τό λέμε *'Εμωσμα*.

Και τό τρίτο τό λέμε *Πέττεμα*, ἐπειδή κατ' αὐτό ὅλος ὁ κύκλος πηδᾶ, πρῶτα στό δεξί πόδι και ὕστερα στό ἀριστερό, γιά νά τονίση τόν λόγο τῆς γιορτῆς.

Τά γιορταστικά μας αὐτά τραγούδια εἶναι ἐννιά. Θά τά δοῦμε στήν συνέχεια.

Χυτᾶτε νά ὑπᾶμε σόν "E-Βασίλη

Ραδιέσμα

1. Κάτα χρόνο 'μεῖς
"Έχουμ' τα ἀτένι·
Τ' "Εξ-Βασίλη νά φτένουμ' μουχαπέτι·
2. Χυτᾶτε νά ὑπᾶμ·
Μό τ' ὄρτόν τό χῆλι
Νά ὄρτασωμεν τόν "Αεξ-Βασίλη.
3. 'Ορτάζουμ' τ' ὄνομόν του
Μό τή χαρά·
Νοίζει 'ς ψύσθης δζαί
'Σ πίστης μας τά φτερά.
4. Τόν 'Ιουλιανό 'Ατός
'Ντραπιέσεν τα·
Σ' ὄρτόν τή στράτα
Τήν πίστη 'ρτιέσεν τα.

Κάθε χρόνο ἐμεῖς
Τό ἔχουμε ἔθιμο
Τ' 'Αγίου Βασιλείου
Νά κάμνουμε ἀγάπης χαρές.

Τρέξετε νά πᾶμε
Μέ τήν ὄρθη σκέψη
Γιά νά γιορτάσουμε
Τόν "Αγιο Βασίλη.

Γιορτάζουμε τ' ὄνομά του
Μέ τήν χαρά·
(Γιατί) 'Ανοίγει τῆς ψυχῆς
Και τῆς πίστης μας τά φτερά.

Τόν 'Ιουλιανό Αὐτός
Τόν ντρόπιασε·
Στόν ὄρθο τόν δρόμο
Τήν πίστη τήν ἵσιωσε.

"Εμωσμα

5. 'Σ τὸῦ Διδύμου τὴν κουμπούα
'Ιουλιανέ ἄμ' μού' α.
Εἶδεν τή Θεοτόκο ἀδεῖ
Σό στόμα σ' ἔθαδζε φκαδζύ
Νά μή βκάλ' ἀπιστης καδζί·
'Ρτιέσεν τήν πίστη ἀπιδζεῖ.

'Απ' τοῦ Διδύμου τήν κορφή
'Ιουλιανέ ἄμε κρύψου.
(Γιατί) Εἶδε τήν Θεοτόκο ἐκεῖ
(πού) στό στόμα σου ἔβαλε πλάκα
Γιά νά μή βγάλης ἀπιστης λόγο·
Διόρθωσε τήν πίστη ἀπό 'κεῖ.

Πέττεμα

6. Θεοτόκο ἡ Θεοτόκο
Τοῦ Διδύμ' ἡ Θεοτόκο!
Πιστεύουμ' σό σόν τόν τόκο,
Σύ εἰσ' ὁρτά Θεοτόκο.
'Σ ἔν' ἀδεῖ, 'ς ἔνι δζαί ἀδέ
Σοῦ Σάχ-Μούρη² τή Θεοτόκο.

Θεοτόκος εἶναι ἡ Θεοτόκος
'Η Θεοτόκος (Ναός πάνω) στό Δίδυμο.
Πιστεύουμε στόν δικό Σου τόν τόκο,
'Εσύ εἶσαι ἡ Σωστή Θεοτόκος.
'Ας εἶναι ἐκεῖ, ἃς εἶναι καὶ ἐδῶ
Στόν ναό τῆς Θεοτόκου στό βουνό¹
Σάχ-Μούρη.

Ραδιέσμα

7. Σά δεβαίνει ὁ 'Ιουλιανός
Στήν Δζησάρα
Ἐκοψεν τοῦ Χριστενίουν
Τή χαρά.
8. Χάρ' τσεν τ' ὁ "Εξ-Βασίλ'
Τρία ψωμία
Δζί' ἐμώθ' ἡ καρτία του
Χολιεσία.
9. 'Υρέψεν τήν Δζησάρα
Ν' τά ραντίση·
Τήν πόλη σό χωράφι
Νά τά 'υρίση.

"Οταν διάβαινε ὁ 'Ιουλιανός
'Απ' τήν Καισάρεια (363 μ.Χ.)
'Ανέκοψε τῶν Χριστιανῶν
Τή χαρά.
Τοῦ χάρισε ὁ "Αγ. Βασίλης
Τρία (κρίθινα) ψωμιά·
Καί γέμισ' ἡ καρδιά του
'Από θυμό.

Θέλησε τήν Καισάρεια
Νά τήν κατεδαφίσῃ·
Τήν πόλη σέ χωράφι
Νά τήν μετατρέψῃ.

Τό χωράφι νά τό ὀργώσῃ
Καί νά σπείρη σιτάρι.
Κι' αὐτή ἡτο
'Η στερνή του ἡ κουβέντα.

1. Δίδυμο ὅρος εἶναι βουνό τῆς Καισαρείας· ἔχει δυό κορφές, στήν μιά ἀπό τίς ὅποιες
ἡτο Ναός τῆς Θεοτόκου, ὅπου ἔκαμαν τριήμερες δλονυκτίες, καὶ ὁ "Αγιος
Βασίλειος ὄραματίσθηκε τήν Θεοτόκο, σύμφωνα μέ τήν παράδοση, νά ἀποστέλνει
τόν "Αγ. Μερκούριο νά φονεύσῃ τόν 'Ιουλιανό.
2. Σάχ-Μούρης, βουνό τῶν Φαράσων, πάνω στό ὅποιον οἱ Φαρασιῶτες εἶχαν
τρισυπόστατο Ναό: τῆς Θεοτόκου, τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τοῦ 'Αγίου Βασιλείου.

"Εμωσμα

11. Στρίγξ' ὁ "Αγιος
Τοίς χριστενοί
Μή φανοῦν σήν Πίστη φτενοί.
Νά φέρουν τά χρουσιά τουν
Κόματα δζι' ἀργύρια τουν
Σόν 'Ιουλιανό ν' τά δώσουν
Τήν πόλη τουν νά γλυτώσουν.

Κάλεσε ὁ "Αγιος
Τούς χριστιανούς
Νά μή φανοῦν ρηχοί στήν Πίστη.
Νά προσφέρουν τά χρυσία των
Χρήματα κι' ἀργύρια των
Στόν 'Ιουλιανό νά τά δώσουν
Καὶ τήν πόλη των νά σώσουν.

Αύτούς τούς στίχους τούς συνέταξα σύμφωνα μέ τό νόημα τῶν
ἐγκωμίων πρός τόν "Αγιο Βασίλειο, πού διασώθηκαν μόνο στά
Φάρασα καὶ τά ἔψελναν στήν 'Εκκλησία τήν παραμονή τῆς Γιορτῆς
του, μετά τόν ἐσπερινό.

Πέττεμα

12. Εἶπεν τήν Παναγία
Χριστοτόκο.
Μεῖζ λέμ' τ' ὁρτά
Θεοτόκο.
Θεοτόκο ἡ Θεοτόκο!
Σοῦ Σάχ-Μούρη
Τή Θεοτόκο.

('Ο 'Αρειανόφιλος 'Ιουλιανός μέ
Τούς 'Αρειανοφίλους ἔλεγαν τήν
Παναγία Χριστοτόκον).
'Εμεῖς (Οι Φαρ.) τήν λέμε
Σωστή Θεοτόκον.
Θεοτόκος (εἶναι) ἡ Θεοτόκος.
Καὶ στόν Ναό τοῦ βουνοῦ
Σάχ-Μούρη εἶναι Θεοτόκος.
Κι' ἀπό τότε καὶ δᾶθε
"Ως τά τώρα
Τήν προσκυνοῦμε Θεοτόκον.

13. 'Πό τότε δέθε
Σῶζ ἀρέ
Προδδζυνᾶμ' τα
Θεοτόκο.

Μετά τήν ἀπόρριψη τῆς αἵρετικῆς διδασκαλίας τοῦ 'Αρείου ἀπό
τήν Πρώτη Οἰκουμενική Σύνοδο τό 325 στήν Νίκαια, ὅτι ὁ Χριστός
δέν ἥτο τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ (Πατήρ,
Υἱός καὶ "Αγιον Πνεῦμα), ὀπαδοί καὶ φίλοι τοῦ 'Αρείου ὀνόμασαν
τήν Παναγία Χριστοτόκον καὶ ὅχι Θεοτόκον. 'Ο Μέγας Βασίλειος
καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, πού εἶναι Θεολόγος, ἀντιστάθηκαν
στήν 'Αρειανοφίλίαν καὶ ἐπεκράτησεν ἡ 'Ορθόδοξη πίστη καὶ ἀπό
τότε πλέον ἡ Παναγία ὀνομάσθηκε Θεοτόκος.

Δι' αὐτό οἱ τότε Φαρασιῶτες ἔχτισαν Ναόν Τρισυπόστατον στό
βουνό Σάχ-Μούρη καὶ μετονόμασαν τό βουνό Μάν- "Αγιον. (Σήμερα
ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι τό ὄνομάζουν Μανάϊ-δάγ.).

Τό κέντρον τοῦ Ναοῦ πρός τιμήν τῆς Θεοτόκου, τό δεξιόν τοῦ
'Αρχαγγέλου Γαβριήλ ("Ε-Στρατήγου) καὶ τό ἀριστερόν τοῦ 'Αγίου
Βασιλείου (τ' "Εξ-Βασίλη).

Τά Φαρασιώτικα

*T' "E-γα Πάσκα καὶ τοῦ
Ντίπασκα τά τραγῳδε.
(Τοῦ Ἀγίου Μεγάλου Πάσχα καὶ
τοῦ Ἀντίπασχα τά τραγούδια).*

Οι Φαρασιώτες, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἐνήστευαν ὅλη τὴν Μεγάλη Σαρακοστή. Τό "Αγιο Μεγάλο Πάσχα τό περίμεναν σάν δική τους διπλῆ 'Ανάσταση! 'Ανάσταση τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ 'Αγάσταση τοῦ σκλάβου Γένους μας!"

“Ετσι όλόκληρη τήν έβδομάδα τήν γιόρταζαν σάν μιά γιορταστική
ἡμέρα.

Τήν Κυριακή τοῦ Θωμᾶ, πού λέγεται Ἀντίπασχα, φαρ. ὑπίπασκα, ἀπόβγαζαν τό Πάσχα μέ ἓνα γοργό καὶ πρόσχαρο τραγούδι καὶ στόν σκοπό του χόρευαν ἀνάλογο κυκλικό χορό. Στήν παράδοσή τους μόνον ἓνα Πάσχα δέν τό γιόρτασαν, καθώς τό λέγει καὶ ὁ στίχος τους:

«Πάτ' σανέ μέζ οι Γαρανοί τόν Πάσκα!

"Ηφαράν τα μαῦρον τόν "Ε-γα-Πάσκα!

Χριστός ἀνέστη δζούπαμε φέτο τόν "Ε-γα-Πάσκα!"

(Μᾶς πάτησαν οἱ Ἀγαρηνοί τό Πάσχα.

Τό ἔφεραν μαῦρο τό "Άγιο Μέγα Πάσχα.

Χριστός Ἐγένετο δέν τραγουδήσαμε, νά χορέψουμε φέτος τό "Άγιο Μέγα Πάσχα").

Και κεῖνο τό Πάσχα ἥτο στίς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1821, πού οἱ Ἀγαρηνοὶ Τοῦρκοι κρέμασαν τὸν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε΄. Κεῖνες τίς μέρες Τοῦρκοι τῆς Καισαρείας κατέλυσαν τίς Τουρκικές ἀρχές ἐπαναστατικά καὶ θέλησαν νά σφάξουν τοὺς Ρωμιούς, ὅχι τόσον γιά νά ἐκδικηθοῦν τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση, ἀλλά γιά νά διαρπάξουν τίς περιουσίες τους μᾶλλον.

Δεῖγμα τῆς προθέσεώς τους, τό πάτημα και ἡ διαρπαγή τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τῶν Φλαβιανῶν (τουρκ. Ζινδζί-δερέ), τοῦ κατ' ἔξοχήν κέντρου ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων στήν Καππαδοκία και γενικά τῆς Ἀνατολίας.

· Η μονή ιδρύθηκε τό 1804 και πρωτεργάτης της ήταν ο Φαρασιώτης Ήγούμενος Παΐσιος, Διευθυντής και κατά διαλείμματα διδάσκαλος μέχρι τό 1832, όπότε έξελέγη Μητροπολίτης Καισαρείας μέχρι τό 1872, ἐπί ἄλλα 40 ἔτη, χωρίς νά διακόψῃ τό ἐνδιαφέρον του γιά τήν κατά Καισάρειαν Ιερατικήν Σχολήν.

Τότε ὁ Παῖσιος προσέφυγε στά Φάραδα, πού τά δυνάστευε μιά

κούρδικη Δυναστεία, τῶν Κοζανογλαίων, ἐπί 353 χρόνια. Τά Φάραδά
ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔβγαζαν σίδερο, πού τό εἶχε ὁ κόσμος καὶ ἡ
δυναστεία τόση ἀνάγκη. Συνεπῶς τά Φάραδά τά εἶχε ὑπό τήν
προστασία της καὶ οἱ Φαρασιῶτες ζοῦσαν μιά ἴδιόρρυθμη ἐλευθερία
ἔναντι τῶν ἄλλων Τούρκων.

‘Ο προσφυγών Παΐσιος τούς προέτρεψε νά πᾶνε νά βγάλουν τούς Τούρκους ἀπ’ τό μοναστήρι, και 70 Φαρασιῶτες πῆγαν και τούς ἔδιωξαν.

Τό γεγονός αὐτό ἐξόργισε τούς Τούρκους, πού ἐν τῷ μεταξύ ἀποκατέστησαν τήν τάξιν στήν Καισάρεια καὶ στίς πέριξ Ἐλληνικές Κοινότητες· καὶ διά νά μή ἀναπυχθῆ καὶ ἐκεῖ καμιά ἐπαναστατική ἐστία, ἔπειτα συντεταγμένος στρατός στά Φάρασα, δέν τά προστάτευσεν ἡ Κοζανογλέϊκη δυναστεία καὶ ἔτσι τό Πάσχα ἐκεῖνο τῶν Φαράσων ἀμαυρώθηκε καὶ «Χριστός Ἀνέστη» δέν εἴπανε «φέτο τόν Ἔγα-Πάσκα». Δέν τό γιόρτασαν μέ τραγούδια καὶ χορούς ἐκεῖνο τό «Άγιο Μέγα Πάσχα.

Καθώς ἀνέφερα στήν ἀρχή, στά γιορταστικά μας τραγούδια μπῆκαν στίχοι τουρκικοί, ἄσχετοι μέ τίς γιορτές. "Ετσι μπήκανε καί στά Πασχαλινά μας τραγούδια. Γι' αὐτό πολλοί μας Φαρασιῶτες μέ παρακάλεσαν νά βρῶ μιά θεραπεία. "Ετσι τό εἶδα κι' ἐγώ καί γι' αὐτό προσπάθησα καί στιχούργησα τούς στίχους πού ἀκολουθοῦν, προσηρμοσμένους στό μέλος, γιά νά τούς τραγουδοῦν συνεχισταί τῶν ώραιών καί μοναδικῶν πατροπαραδότων Καππαδοκικῶν ἔθιμων.

Μία άλλη συμπλήρωση είναι πού, ἐνῷ τά ἄλλα γιορταστικά μας τραγούδια ἔχουν τρία μέρη, τοῦ Πάσχα ἔχει 4 μέρη καὶ τοῦ Ἀντίπασχα δύο μέρη.

1. Τ' "Εγα Πάσκα τό τραγώδι

Ραδιέσμα (ό παλαιός στίχος)

1. Χριστός "Ανε...·ληθῶς ἄνε..·
·Ο Βασιλός τοῦ Οὐρανοῦ.

Ραδιέσμα

- ## 1. Χριστός ἀνέ... ληθῶς ἀνέ...

· Ο Χριστός ἀνέστη,
ἀληθῶς ἀνέστη,
ὁ Βασιλεὺς τοῦ Οὐρανοῦ.

‘Ο Χριστός ἀνέστη, ἀληθῶς
ἀνέστη,

- ‘Ο Βασιλός τοῦ Οὐρανοῦ.
 ‘Ο Χριστός ἥρθε σόν κόσμο
 Ν’ ἀρρώση ’ξ ψυσῆς τόν
 πόνο
 Δζαί’ σταυρώθη σὲ ’ῇ
 μπρουχώθη
 Σά τρία ἡμέρες ἀρρώθη.
 2. Πή’ εν σά κάτου τόν κόσμο·
 “Ελτσεν τοῦ χαμοῦ τόν κόμπο³.
 Δῶδζεν δζαί’ δζεῖ ἀρρωσύνη
 Πάγασεν δζαί καοσύνη.

“Εμωσμα (πάνω στόν στίχο
 Τζαιλαρά βαρτίμ τά τάξ πουλάμα-
 τιμ)

3. ‘Ορτάζουμ’ χριστενοί τόν
 “Ε-γα-Πάσκα,
 ‘Ορτάζουμε τοῦ Χριστοῦ τήν
 ’Ανάστα!
 Βζήσταν τά τζάστε μας δζαί
 τά κρίματα,
 ’Νοίγ’ δ Ούρανός, ’νοίγαν
 τά μνήματα!
 4. Κουπώθην σόν κόσμο τοῦ
 Θέ...ή χαρά!
 ’Νοίγανε μακρέ ’ξ ψυσῆς μας
 τά φτερά!
 Νά πεττάση δζαί νά βκῆ σόν
 Ούρανό
 Ραδιεστήτε τζίπ σας ἀντί⁴
 Γιαρανό.

5. ’Αναστήθη δζαί στό ’μέτρον
 τήν ἄκρα
 Νά παστρέψη τοῦ κριμάτουν
 τή δάκρα!
 Νά μές ψεώση ’πό σὲ ’ῇ σόν
 Ούρανό
 Νά νᾶν’ σήν ψυσ’ή πίστη μας
 κατινό.

3. Κατά τήν ύμνολογία «Λύσαςη θανάτου τά δεσμά».

‘Ο Βασιλεύς τοῦ Ούρανοῦ.
 ‘Ο Χριστός ἥρθε στόν κόσμον
 Νά θεραπεύσῃ τῆς ψυχῆς τόν
 πόνο
 Καί ἐσταυρώθη, στή γῇ
 Θάφτηκε,
 Στίς τρεῖς μέρες ζωντάνεψε.
 Πήγε στόν κάτω κόσμο,
 “Ελυσε τοῦ θανάτου τόν κόμπο.
 ”Εδωσε κι’ ἐκεῖ ζωή,
 Πήγε καί καλοσύνη.

Γιορτάζουμε χριστιανοί
 τό “Αγιο Μέγα Πάσχα.
 Γιορτάζουμε τοῦ Χριστοῦ
 τήν ’Ανάσταση.
 ”Εσβησαν τά βάσανα κι’ οἱ
 ἀμαρτίες
 ”Ανοιξ’ δ Ούρανός, ἄνοιξαν
 τά μνήματα.
 Χύθηκε στόν κόσμο τοῦ Θεοῦ
 ή χαρά
 ”Ανοιξαν μακρυά τῆς ψυχῆς μας
 τά φτερά.
 Νά πετάξη, ν’ ἀνεβῆ στόν
 ούρανό
 ’Αραδιαστήτε ὅλοι σάν τόν
 Γέρανό.
 ”Αναστήθη καί δι’ ἡμᾶς

Νά σκουπίση τῆς ἀμαρτίας τό
 δάκρυ.
 Νά μᾶς ψηλώση ἀπ’ τή γῆς στόν
 ούρανό
 Γιά νά είναι στήν ψυχή μας. ή
 πίστη καθαρή.

6. Πῶς στήκνουμε δζαί χάνουμε
 τόν ταρό!
 ’Σ ούρανοῦ τή στράτα ’ς
 πιέσουμε χορό!
 ’Ζ’ υρίσουμ’ τήν καρτία ἀδοῦ
 σήν πίστη
 Τοῦ κριμάτουν μας ή
 νιστί’ ἐβζήστη.

Πέττεμα

7. ’Αναστήθη δζαί ἀρρώθη!
 Σόν κόσμο χαρά κουπώθη!
 Χριστενοί χορό ταβρήτε·
 Πεττάτε ψεά χαρῆτε.
 8. Τζίπ δ κόσμος ἀβ ’υρίστη
 Σοῦ Θεοῦ τοῦ Υίοῦ τήν πίστη.
 Μό’ τό ή πίστη’ ἔν’ κατινό.
 Φότες ἥρτε ’ς τόν Ούρανό.
 9. ’Ο Ούρανός στ’ή ἐφκώθη
 Δζαί δ κόσμος ἐγλυτώθη.
 Ούρανός δζαί Γῇ ’νταράγαν.
 Νομάτοι δζι’ ἄγγελοι χάραν.
 Χορεῦτε δζαί τραγωδᾶτε·
 Νά βκάλουμ’ς ψυσῆς τά τάτε.
 10. Σταθῆτε σήν Πίστη φσα’ά
 Τό μετωπι σας ’ς ἔν’ ψε’ά.
 ”Ο, τις στήν πίστη δζ’ α ’υριστή
 Στό Χριστό μας ’ά δοξαστή.
 ”Ο, τις στήν πίστη τ’ α ’υριστή
 Στό χωρίο μας ’ά φτυστή.

2. Τοῦ ’Ντίπασκα τό τραγώδι

Παρπάτεμα

1. ”Αμε Πάσκας, ἀμ’ σό κα’ό
 Νά νᾶρ’ νά μές φέρ ’λτινό
 ’βό.
 ”Αμ’ ἀρέ δζι’ ἐδῶ σό χρόνο.
 Νά μές ναύρης δεχούς πόνο.

Τί στέκουμε καί χάνουμε
 καιρό
 Στήν στράτα τοῦ Ούρανοῦ ἃς
 πιάσουμε χορό.
 ”Ας στρέψουμε τήν καρδιά σ’ αύτή
 τήν πίστη
 Τῶν ἀμαρτιῶν μας ή φωτιά
 σβήστηκε.

’Αναστήθηκε καί ζωντάνεψε
 Στόν κόσμο χαρά χύθηκε.
 Χριστιανοί χορό τραβήξτε·
 Πηδήξτε ψηλά, χαρῆτε.

”Ολος δ κόσμος πιά στράφηκε
 Στοῦ Θεοῦ τοῦ Υίοῦ τήν πίστη.
 Μόν’ αύτή ή πίστη είναι ξάστερη
 ’Αφού λοιπόν ἥρθ’ ἀπ’ τόν
 Ούρανόν.

’Ο Ούρανός στή Γῇ ἀπλώθηκε
 Κι’ δ κόσμος ἐσώθηκε
 ’Ο Ούρανός καί Γῇ ἀνακατεύθηκαν
 ”Ανθρωποι κι’ ἄγγελοι χάρηκαν
 Χορέψετε καί τραγουδήστε
 Νά βγάλουμε τής ψυχῆς τή γλύκα.
 Σταθῆτε στήν Πίστη στερεά
 Τό μετωπό σας ἃς είναι ψηλά.
 ”Οποιος ἀπ’ τήν πίστη δέν θά γυρίσει
 ’Απ’ τόν Χριστό μας θά δοξασθή.
 ”Οποιος ἀπ’ τήν πίστη του θά γυρισθή
 ’Απ’ τό χωριό μας θά φτυστή.

Περπάτημα = βάδην

”Αμε Πάσκα, αμε στό καλό.
 Νά ξανάρθης νά μᾶς φέρης κόκκιν’
 αύγο.
 ”Αμε τώρα κι’ ἔλα τοῦ χρόνου
 Νά μᾶς εῦρης δίχως πόνο.

2. 'Εδω πάλι φέρ' ύγεια.
Χαρά φέρε δζαί 'τέ τή μία.
Στήν ψυσή μας είσ' ἄν κόμμα.
Σύ βκαλαίνεις μες στό χῶμα.

Καλόζεμα

3. Μεῖς 'ά σέ κοζλετίσουμ'
κιέλ γαλαγοζοῦμ κέλ
'Σ οῦ 'νάρ' 'ά σ' ἀρατίσουμ'
σεργιάνιμ ἀμάν.
Νάδ-δέσσουμ νά φρογγύσουμ
τά 'λτινά τά 'βά.
Νά χορέψουμ νά πεττάσουμ
νά βκοῦμ σό χαβᾶ.

4. Τοῦ χριστενίουν σύ είσαι
τό μέγ' ή χαρά.
Δώματα δζαί τραγῳδε
είν' πέτε χαβᾶ.
Κρατοῦμεν σέ πέσου σήν
καρτία μας
Παίρουμ 'ξ τ' ἐσέν 'ξ ψυσής
τήν ύγεια μας.

5. Φαῖα δζαί κρυσία
Νά φᾶμ νά ποῦμε.
Ρωμοί χριστενοί τζίπ
μας νά χαροῦμε.
Η πίστη μας στέ Σένα
βυνατώνει
Δζι' ή ψυσή μας στά
κρίματα γλυτώνει.

6. Κρατοῦμεν σε πέσου
σήν καρτία μας
Παίρνουμ 'στέ σέν 'ξ ψυσής
τήν ύγεια μας.

Αὐτό τό τραγούδι καί ὁ χορός του διαρκεῖ ὅλη τήν Κυριακή τοῦ Θωμᾶ. Καί τό τραγούδα ὁ κόσμος πρόσχαρα καί τό χορεύει μέ ἔνα ζωηρό βάδισμα, παρπάτεμα, πάνω στά δώματα, στούς ἀνοικτούς χώρους καί στίς αὐλές, μέ φαγοπότια καί χαρές.

"Ομως τοῦτο δέν σημαίνει δτι τά τραγούδια αὐτά καί οἱ χοροί σταματοῦν τήν Κυριακή τοῦ Ἀντίπασχα. Ἀπεναντίας· καθ' ὅλο τό

- "Ελα πάλι, φέρε ύγεια.
Χαρά φέρε καί τούτη τη φορά.
'Απ' τήν ψυχή μας είσ' ἔνα κομμάτι.
'Εσύ μας βγάζεις ἀπ' τό χῶμα.

'Εμεῖς θά σέ περιμένουμε
έλα κάστρο μας
"Ως πού 'νάρθης θά σέ γυρέψουμε
χαρά μας.
Νά κτυπήσουμε, νά τσουγγρί-
σουμε τά κόκκιν' αύγά.
Νά χορέψουμε, νά πηδήσουμε,
Ν' ἀνέβουμε στόν ἀγέρα.

Τῶν χριστιανῶν σύ είσαι
ή μεγάλη χαρά.
Ταράτσες καί τραγούδια
είναι ἄφθονα.
Σέ κρατοῦμε μέσα στήν
καρδιά μας
Γιατί ἀπό σένα παίρνουμε
τής ψυχῆς τήν ύγεια.

Φαγιά καί κρασιά
Νά φᾶμε νά πιοῦμε.
Ρωμιοί χριστιανοί ὅλοι
μας νά χαροῦμε.
Η πίστη μας ἀπό σένα
δυναμώνει
Κι' ή ψυχή μας ἀπ'
τίς ἀμαρτίες γλυτώνει.

Σέ κρατοῦμε μέσα στήν
καρδιά μας.
Παίρνουμε ἀπό σένα τής
ψυχῆς μας τήν ύγεια.

Σαρανταήμερο τοῦ Πάσχα ἔξακολουθοῦσαν νά τραγουδοῦν καί νά χορεύουν μέχρι τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου.

Πολλές φορές τό Πάσχα ἥρχετο πρώιμα καί τότε τά χιόνια δέν ἔλυναν· γιά νά γιορτάσουν τήν γιορτή, πήγαιναν στόν "Αγιο Χρυσόστομο, κι' ἐκεῖ, μετά τήν Θεία Λειτουργία, χόρευαν τούς χορούς τοῦ Πάσχα καί τοῦ Ἀντίπασχα καί τραγουδοῦσαν καί τό τραγούδι τοῦ Ἀγίου Χρυσοστόμου μέ τόν κυκλικό χορό.

3. Τ' "Αε Κωσταΐνου τό τραγώδι

Στά Φάρασα, δηλαδή στήν πρώτη καί ἀρχική κοινότητά των, τόν Βαραδόν, μετρήσαμε 54 ἐκκλησίες καί ἔξωκκλησία. Μία ἀπ' αὐτές ἦτο καί ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, καί μάλιστα χωριστά ἀπ' τήν τῆς Ἀγίας Ἐλένης, πού ἦτο 100 περίπου μέτρα μακριά.

"Η προφορική παράδοση λέγει δτι τόν Ναόν αὐτόν τόν ἔκτισε ἡ Ἀγία Ἐλένη. "Ομως ὁ Ναός αὐτός ἦτο κτισμένος στή ράχη ἐνός βράχου καί τό ιερό του είναι ἐστραμμένο πρός βορρᾶν, ὅλως παραδόξως. Τοῦτο μέ ἀναγκάζει νά ὑποθέσω δτι αὐτός ὁ ναός πρέπει νά ἦτο ναός τῆς Περασίας Ἀρτέμιδος, κατά τόν Στράβωνα, Βιβλ. ΙΒ' = 12, σ. 7, ὅπου «ἐν τοῖς Κασταβάλοις ἐστί τό τής Περασίας Ἀρτέμιδος ιερόν, ὅπου φασί τάς ιερείας γυμνοῖς τοῖς ποσί δι' ἀνθρακιᾶς βαδίζειν ἀπαθεῖς». Δηλαδή, στά Καστάβαλα λένε δτι ὑπῆρχε ναός τῆς Περασίας Ἀρτέμιδος, στόν ὅποιο οἱ ιέρειες, δηλαδή καλογριές, ξυπόλυτες περπατοῦσαν πάνω στή θρακιά χωρίς νά καοῦνε.

Καί στόν "Αγιο Κωνσταντίνο είχαν τραγούδι καί χόρευαν κυκλικό χορό. Τό τραγούδι αὐτό ἔχει δύο μέρη· ἡ μᾶλλον διεσώθησαν τά δύο μέρη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Τίποτα δέν ἀναφέρουν γιά τόν "Αγιο, ἀλλ' ὅλοι οἱ στίχοι είναι τουρκικοί, παρμένοι ἀπό ραψωδήματα ἀκριτῶν Περσῶν καί Σελτσούκων. Κάπου κάπου ἀναφέρονται σέ ἀνοιξιάτικες περιστάσεις. Δι' αὐτό ἔγραψα μερικούς στίχους, τούς ἔξης:

Ραδιέσμα

1. Σόν "Εν-Κωσταΐνο
Γιάτε νά ύπαμε.
Χριστενοί δζαί 'τό
Τόν "Αγιον τά 'γαπάμε.

Στόν "Αγιο Κωνσταντίνο
'Ελατε νά πάμε
Χριστιανοί κι' αὐτόν
Τόν "Αγιον τόν ἀγαπάμε.

2. Σοίς βασιλοί 'νάμεσ'·
"Εν' μέγο "Αγιος·
Σοίς χριστενοί πάλι
Τό πρωτιν' δι Βασιλός.
3. Στέ 'τόνα 'μπρό οί χριστεν'
"Ησαντε φυγῶτοι·
Σοῦ Χριστοῦ τήν πίστη
"Ησαντε κρυφῶτοι.
4. Τ' ὀρτόν τήν πίστη τουν
'Υρεῦκαν ν' τά βζήσουν.
Σοῦ ἀπιστίουν τήν
Πίστη ν' τά ὑρίσουν.
5. Γιατιέσκαν τά
Φσακνῆνκαν κωδιδζήσκαν.
Μό τό ζόρι σήν πίστην
τουν τά 'υρίσκαν.
- Πέττεμα**
6. "Εφκωσε 'τός τεδέ
Τήν Χριστενοσύνη!
Χέρ στή μερέ
'Ενότουν καοσύνη.
7. Χτίσταν 'Εκκλεσίες,
"Αγιοι Μαναστήρε,
Σηκῶθαν τοῦ ἀπι-
στίουν τά γαχῆρε.
8. 'Απιδοῦ στήν ἄκρα
"Αγιον τά τιμᾶμε·
Τόν "Εν-Κωσταΐνο
τά προδδζυνάμε.
9. Κάτα χρόνο τήν ὁρ-
τήν του τιμᾶμε·
Τήν 'Εκκλεσία του
Τά λειτρωγάμε.
10. Σαιρούμεστε μό
'Ζ 'Ανοιξιμοῦς τόν ταρό
Τραγωδᾶμ' δζαί παιζουμ'
Πιαίνουμε χορό.
11. Βρέχουν βρεδές
Τά τοπία λιμλώνουν
Βορές σέιμός δζαί
Τά κρύα μουώνουν.
- Μεταξύ τῶν βασιλέων
Είναι μεγάλος "Αγιος·
Καί στούς χριστιανούς λοιπόν
'Ο πρῶτος βασιλέας.
- Πιέ μπροστά ἀπ' αὐτόν
Οί χριστιανοί ἥσαν διωκόμενοι
Καί στοῦ Χριστοῦ τήν πίστη
'Ησαν κρύφιοι.
- Τήν ὀρθή πίστη των
Γύρευαν νά τήν σβήσουν.
Στῶν ἀπίστων τήν πίστη
Νά τούς τρέψουν.
- Τούς καταδιώχνανε,
"Εσφαζαν, φυλάκιζαν.
Μέ τήν βία στήν πίστη τους
Τούς γύριζαν.
- "Απλωσ' αὐτός λοιπόν
Τήν Χριστιανοσύνη·
Στήν κάθε μεριά
"Εγινε καλοσύνη.
- Χτίσθηκαν 'Εκκλησίες
Ξωκκλήσια, Μοναστήρια·
Σηκώθηκαν τῶν ἀπίστων
Τά βασανιστήρια.
- Δι' αὐτό λοιπόν
"Αγιον τόν τιμᾶμε·
Τόν "Αγιο Κωνσταντίνο
Τόν προσκυνοῦμε.
- Κάθε χρόνο τήν γιορτή
του τήν τιμᾶμε·
Τήν 'Εκκλησία του
Τήν λειτουργοῦμε.
- Χαιρούμαστε μέ τόν
'Ανοιξιάτικο τόν καιρό.
Τραγουδοῦμε καί χορεύουμε
Πιάνουμε χορό.
- Βρέχουνε βροχές
Οί τόποι λιμνιάζουν·
Βοριᾶς, χειμώνας καί
Τά κρύα κρύβονται.

12. Πράσινα φοραίνουν
Τζίπ τά ρουσία·
Γλυδζιενέσκουν μό
'Ζ 'Ανοιξιμοῦς τά χλία.
13. Λύνουνται τά δῶνε
Κρύα δεβαίνουν·
Πρασινίζ' ό κόσμος
Νερά πλευθυναίνουν.
14. "Αε Κωσταΐνε
Δῶσ' τήν εύδή σου·
Νά πάρουμ' τήν Πόλη
Ρωμοί 'ξοπίσου.
- Πράσινα φοροῦνε
"Ολα τά βουνά·
Γλυκαίνονται μέ τῆς
'Ανοιξεως τίς χλιαρότητες.
- Λυώνουνε τά χιόνια
Τά κρύα περνοῦνε·
Πρασινίζει ό κόσμος
Τά νερά πληθαίνουν.
- "Αγιε Κωνσταντίνε
Δῶσε τήν εύχή σου·
Νά πάρουμε τήν Πόλη
Οί Ρωμοί ξοπίσου.

Σημείωση:

Πίσ' ἀπό τόν βράχο αὐτόν τοῦ 'Αγίου Κωνσταντίνου είναι ἡ τοποθεσία Τουκουάνι. Ἐκεῖ γίνηκαν δυό ἐπεισόδια μέ τίς φωτιές. Κυνηγός ποτέ πῆγε χειμωνιάτικο καιρό μεσάνυκτα σέ κυνήγι ἐλαφιῶν. Ἀναγε φωτιά στή σπηλιά καί ἐθερμαίνετο, ὥσπου νά ξημερώσῃ. Ἀλλά σέ λίγο παρουσιάσθηκε τριχωτός τις πανύψηλος ἄνθρωπος, καταπάτησε τή φωτιά καί τήν ἔσβησε. Σέ ἄλλη ἐκδοχή, κάθισε ἐναντί του καί τόν ἐμιμεῖτο. Τότε ὁ κυνηγός πῆρε δαυλό καί τόν ἔτριψε στό στῆθος του. Τόν μιμήθηκε καί πῆραν φωτιά οί τρίχες του καί κάηκε.

4. 'Σ Παναγίας τό τραγόδι

Στόν Βαρασό τῶν Φαράσων είχαν τέσσαρες ἐκκλησιές καί ἔξωκκλήσια πρός τιμήν τής Παναγίας. Οί τρεῖς ἀπ' αὐτές ἥσαν ἀπ' τά πρῶτα χριστιανικά χρόνια. Ἡ πρώτη ἥτο μέσα σέ σπηλιά τεραστίου βράχου, κοντά στό χωριό, πρός τιμήν τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου. Ἡ δεύτερη στό βουνό Σάχ-Μούρη, σέ παλαιό χωριό, "Αγιο ἥ Μανάγιο· ἥ τρίτη, ἥ Παναγία τῶν Εἰσοδίων τής Θεοτόκου κι' αὐτή, στήν τοποθεσία Τάνου "Ανα «Τά Μακρά», καί ἥ τετάρτη, ἥ "Ε-Γάτερη, στοῦ Μαόκκου.

Τά τραγούδια τής Παναγίας ἥσαν δύο, τό ἔνα στά Εἰσόδια καί τό ἄλλο στήν Κοίμηση.

Αύτοτελές καί ἴδιόρρυθμο είναι τό τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου μέσα στή Σπηλιά καί γιορτάζετο ἐπί τριήμερο.

Ἐδῶ θά περιορισθῶ στό τραγούδι τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου. Μοῦ τό διηγήθηκαν ἥ μακαριστή μητέρα μου καί ἥ 'Οσία, σύζυγος

τοῦ Δημητρίου Ἀναστασιάδη, κόρη Κολεμίτση, μακαριστές καὶ οἱ δύο. Ἡ μητέρα μου τραγούδησε:

«Πέντε Ἄγιοι χορεύανε ἃς Παναγίας τήν αὐλή.
Ο προφήτης ἔχτσεν τό κεμίν δζαί τελλέτδεν τα.
Σά κατό χρόνες ποιδξέν τα τέμαμι».

Καί ἡ Ὁσία:

«Σεράντα ἡμέρες βρεσῆνκε μό βροδή.
Πε’ ἥντα ἡμέρες ὑρτσέν τα τουβάνι.
Εἴπαν τι δζαί τά χαϊβᾶνε, ἀμμάνι!
Δζόντουννεν δζαί στό Θεό ἄν τερμάνι».

Καί τά δύο αὐτά τετράστιχα ἀναφέρονται στόν Κατακλυσμό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Δέν είναι παράξενο πού σχετίζονται μέ τόν κατακλυσμό, ἐπειδή, τότε, μέ τήν κιβωτό τοῦ Νῷ διασώθηκε τό γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπ’ τήν καταστροφή.

Μέ τήν Παναγία, πού πνευματικά γίνεται, κατ’ οἰκονομίαν Θεοῦ, κιβωτός τοῦ Ἀγιάσματος, σώζεται τό γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπ’ τόν κατακλυσμό τῆς ἀμαρτίας.

Προτάσσω τά δύο αὐτά τετράστιχα καὶ συνεχίζω τούς πρόσθετους στίχους μου.

Ραδιέσμα

1. Πέντε Ἄγιοι χορεύκανε
Σ Παναγίας τήν Αὐλή.
Ο προφήτης ἔχτσεν τό
Κεμίν δζαί τελλέτδεν τα.
Σά κατό χρόνες
Ποιδξέν τα τέμαμι.

2. Σεράντα ἡμέρες
βρεσῆνκε μό βροδή.
Πε’ ἥντα ἡμέρες ὑρτσέν
Τα τουβάνι.
Εἴπαν τι δζαί τά χαϊ-
βᾶνε, ἀμμάνι!
Δζόντουννεν δζαί στό
Θεό ἄν τερμάνι.

Πρόσθετα

3. Ἔ “μπρό, σή μέση ἔν”
Ἡ ἔμ-Παρασδζευή.
Δζαί ἃς οὐ κώστ ἀδέ

Πέντε Ἄγιοι ἔχόρευαν
Στής Παναγίας τήν αὐλή.
Ο προφήτης (Νῷ) ἔκτισε τήν
Κιβωτό καὶ τήν στόλισε.
Στά ἑκατό χρόνια
Τό ἐτελειοποίησε.

Σαράντα ἡμέρες
Ἐβρεχε συνεχῶς βροχή.
Πενήντα μέρες τό γύρισε
Σέ χιονοθύελλα.
Εἴπαν λοιπόν καὶ τά
Ζῶα ἀμμάν πιά!
Δέν γίνηκε κι’ ἀπ’ τόν
Θεό καμιά βοήθεια.

“Ἐ λοιπόν μπροστά στό (Ναό) μέστ στή μέση
Είναι (ό ναός) ἡ Ἅγια Παρασκευή
Κι’ δλόγυρα (στήν Παναγία) ἐδῶ στά

‘Σ Παναγίας τά κάχε
Τοῦ Χριστοῦ δζαί τής
Πίστης μας τά φσάχε.

4. Πιέσαν χορός δζαί
Τραγωδᾶν τ’ ὁρτόν τήν πίστη.
Κανείς σό στραβόν τή
Στράτα μή ὑριστή.
Ο Χριστός ἔν’ ἃς Παναγίας
Ο τόκος
Δζι’ ἡ Παναγία ἔν:
Ορτά ἡ Θεοτόκος.

Έμωσμα

5. Θεοτόκος ἡ Θεοτόκος!
Θεοτόκος ἡ Θεοτόκος!
Παναγία ἡ Θεοτόκος,
Μεῖς ἔχουμ τα Θεοτόκος!

Πέττεμα

6. ‘Σ ἔν’ σό Κάδζι
‘Σ ἔν’ δζαί παρδζεῖ
Σοῦ Σάχ-Μούρη τήν Θεοτόκο.
Θεοτόκος ἡ Θεοτόκος
Πιστεύουμ τα Θεοτόκος.
Θεοτόκος ἡ Θεοτόκος.
Προδζυνᾶμ τα Θεοτόκος.
‘Ενι ὁρτά Θεοτόκος!

Ραδιέσμα

7. Ο προφήτης ἔχτσεν τό
Κεμίν δζαί τελλέτσεν τα.
Σά κατό χρόνες
Ποιδξέν τα τέμαμι.
Δζ’ ἔμπασεν π’ ἔ ζυγᾶς
Χέρ στό χαϊβάνι.
Τό σπίτι τ’ ἔμπασεν
Δζαί ριαδιέσεν τα,
Τά θύρε δζαί τά
τρυπία πιέσεν τα.

8. Δζι’ ὑρτσ’ ὁ Θεός τόν
Ταρόν σό σεπκίνι.
Λίμλωσ’ ὁ κόσμος
Δζι’ ἐνότουνε λίμλη.

Πλάγια τής Παναγίας είναι
Τοῦ Χριστοῦ καὶ τής πίστης
Τά παλληκάρια (Ναΐδρια Ἅγιων).

Ἐπιασαν (δλόγυρα) χορό καὶ
Τραγουδοῦν τήν Ὁρθόδοξη Πίστη
Κανείς στήν στραβιά στράτα
Νά μή στραφῆ.
Ο Χριστός είναι τής Παναγίας
Ο τόκος
Κι’ ἡ Παναγία είναι ἡ
Αληθινή Θεοτόκος.

Θεοτόκος είναι ἡ Θεοτόκος!
Θεοτόκος είναι ἡ Θεοτόκος!
Παναγία ἡ Θεοτόκος,
Παναγία ἡ Θεοτόκος.

Ἄς είναι στόν Βράχο
Ἄς είναι καὶ παρακεῖ
Στοῦ Σαχ-Μούρη τήν Θεοτόκο.
Θεοτόκος ἡ Θεοτόκος
Τήν πιστεύουμε Θεοτόκον.
Θεοτόκος ἡ Θεοτόκος.
Τήν προσκυνοῦμε Θεοτόκον.
Είναι Ὁρθόδοξα Θεοτόκος!

Ο προφήτης Νῷ ἔκτισε τήν
Κιβωτό καὶ τήν στόλισε.
Στά ἑκατό χρόνια
Τήν τελειοποίησε.
Κι’ ἔμβασε ἀπ’ ἔνα ζευγάρι
Απ’ τό κάθε ζῶο.
Τό σπίτι του τήν ἔμβασε
Καὶ τά τακτοποίησε δλα,
Τίς θύρες καὶ τίς τρύπες
Τίς βούλωσε.

Καὶ μετέτρεψεν ὁ Θεός
Τόν καιρό σέ θύελλα.
Λίμνιασεν ὁ κόσμος
Κι’ ἔγινε λίμνη.

- Σεράντα ήμέρες
Βρεστήνκε μό βροσή.
Πεήντα ήμέρες
'Υρ' τσέν τα τουβάνι.
Εϊπάν' τι δζαί τά χαϊ-
βᾶνε, ἀμμάνι!
Δζόντουνεν δζαί
στό Θεό ἄν τερμάνι.
9. Σδζεπάστ' ὁ κόσμος
Σό νερόν δζαί 'πνίγη!
Δζαί σά χάσταν τά
Νερά δζι' ὁ ταρός 'νοίγη.
Γλύτωσ' ὁ Νῶε δζαί
Δζίπ ὁ χοροντᾶς του.
Δζ' ἐνότουν τοῦ κόσμου
'Τός ὁ Τατᾶς του.
10. Μοιράσταν 'στέρ οἱ
Γουδσσες τά μιλλέτε.
Πάλ' ἔκωσαν σοῦ
Διέβου τά ἀτέτε.
Στό Θεό 'κόπην
'Σ πίστης τουν τό νῆμα
Δζι' 'υρίστ' ὁ κόσμος,
Πλέθυνεν τό κρῖμα.
11. 'Ο Θεός πάλι πόνεσεν
Σό γούλιν του καρτία!
Δζι' 'ύρεψεν ν' τα γλυ-
τώση στήν Παναγία.
Δζι' ἐνότουν ἄφ κεμί
'Η Παναγία
Σά ἐντσεν τοῦ Θεοῦ
Τό Γιό 'τό ή 'Αγία
Δζαί 'μώθ' ὁ κόσμος
Τζίπ Θεοῦ βκοῖα!
- "Εμωσμα*
12. 'Ο Χριστός ἔν' 'ς Παναγίας
ὅ τόκος
Δζι' ή Παναγία ἔν' ή
Θεοτόκος!
Θεοτόκος ή Θεοτόκος
Θεοτόκος ή Θεοτόκος
Παναγία ή Θεοτόκος
Παναγία ή Θεοτόκος
- Σαράντα μέρες ἔβρεχε
συνεχῶς βροχή.
Πενήντα ήμέρες ἔτρεψε σέ
χιονοθύελλα.
Εἴπαν λοιπόν καὶ τά
ζῶα, ἀμάν πιά!
Μά κι' ἀπ' τὸν Θεό
Καμιά βοήθεια δέν ἔγινε.
- Σκεπάσθηκε ὁ κόσμος
Στό νερό καὶ πνίγηκε
Καὶ σάν χάθηκαν τά
Νερά κι' ἄνοιξ' ὁ καιρός
Γλύτωσεν ὁ Νῶε καὶ ἡ
Οἰκογένειά του.
Κι' ἔγινε τότε πιά αὐτός
τοῦ κόσμου ὁ Πατριάρχης.
Μοιράσθηκαν μετά οἱ
Γλώσσες καὶ τά "Εθνη.
Πάλι οἱ ἀνθρωποι στράφηκαν
στίς διαβολικές συνήθειες.
'Απ' τὸν Θεό κόπηκε τῆς
Πίστης τό νῆμα.
Καὶ στράφηκεν ὁ κόσμος
Καὶ πλήθυν' ἡ ἀμαρτία.
'Ο Θεός ξανά λυπήθηκε
Τό πλάσμα του!
Καὶ θέλησε νά τό σώσῃ
Μέ τήν Παναγία.
Κι' ἔγινε πιά πνευματική κι-
βωτός ή Παναγία
"Οταν γέννησε τοῦ Θεοῦ
τὸν Υἱόν τούτη ή 'Αγία.
Καὶ γέμισ' ὁ κόσμος
"Ολος Θεοῦ εὐλογία.
- 'Ο Χριστός είναι τῆς Πανα-
γίας ὁ τόκος
Κι' ή Παναγία είναι
ή Θεοτόκος!
Θεοτόκος ή Θεοτόκος
Θεοτόκος ή Θεοτόκος
Παναγία ή Θεοτόκος
Παναγία ή Θεοτόκος.

Πέττεμα

13. Μεῖζ ἔχουμ' τα Θεοτόκος
Θεοτόκος Θεοτόκος!
Προσ' δζυνᾶμ' τα Θεοτόκος
Θεοτόκος Θεοτόκος!
"Ενι ὁρτά Θεοτόκος
"Ενι ὁρτά Θεοτόκος.

'Εμεῖς τήν ἔχουμε Θεοτόκον
Θεοτόκος Θεοτόκος!
Τήν προσκυνοῦμε Θεοτόκον
Θεοτόκον Θεοτόκον!
Είναι σωστά Θεοτόκος
'Ορθῶς είναι Θεοτόκος.

Τοῦτο τό τραγούδι ἦτο τό κύριο πανηγυρικό τραγούδι τοῦ τριημέρου γιορτασμοῦ στήν τεράστια σπηλιά καὶ στό τέλος, τό ἀπόγευμα πού γύριζαν στό χωριό, στήν τοποθεσία Μάλι, πιάνανε τό χορό τραγουδώντας το κι' ἔτσι σφραγίζανε τήν μεγάλη γιορτή τῆς Παναγίας.

"Ομως μέ τό πανηγύρι, τό τραγούδι καὶ τό πήδημά τους στό χορό τόνιζαν δυνατά τήν πίστη τους πώς ή Παναγία δέν είναι ή Χριστοτόκος, κατά τήν ἀποψη τῶν 'Αρειανοφίλων, ἀλλ' ἀληθινή Θεοτόκος.

Πρέπει ἀκόμη νά σημειώσω ὅτι ή Κοιμήση τῆς Θεοτόκου είναι Πάσχα κι' οἱ Φαρασιῶτες τήν ἔλεγαν «Τοῦ σταφυλοῦ ὁ Πάσκας» καὶ πασκάζανε αὐτή τήν ήμέρα τά σταφύλια.

'Η ἐπιμονή τῶν Φαρασιωτῶν, καὶ μάλιστα κατά τό πήδημα τοῦ χοροῦ, ὅπου ἐτόνιζαν τό «Θεοτόκος ή Θεοτόκος», είναι ή ἐντονη ἀπάντηση τῶν ὀρθοδόξων στούς αἵρετικούς ἀρειανοφίλους τοῦ Δ' αἰῶνος, πού ἔλεγαν τήν Παναγία Χριστοτόκον, τούς ὅποιους ὑπεστήριξε καὶ δ 'Ιουλιανός καὶ τούς ὅποιους ἀνέτρεψαν οἱ δύο Καππαδόκες μεγάλοι ἵεράρχες Βασίλειος ὁ Μέγας καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁ Ναζιανζηνός.

5. 'Σ Παναγίας τ' ἄβου τό τραγώδι

Καίτοι τό ὄνομα τῆς Παναγίας τονίζεται σ' ὅλα τά φαρασιώτικα τά τραγούδια σάν ἐπιστέγασμα, ἐν τούτοις, ἐκτός τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Κοιμήσεως, είχαμε κι' ἄλλο γενικώτερο τραγούδι τῆς Παναγίας, στίχοι τοῦ ὅποιου είναι ἀνακατεμένοι στό τραγούδι τοῦ "Ε-γα Πάσκα.

Γι' αὐτό τραγουδούσαμε πάνω στο πρῶτο μέρος τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ 'Αγίου καὶ Μεγάλου Πάσχα.

Μετά τό δίστιχο τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Πάσχα:
«Χριστός ἀνέ... 'ληθῶς ἀνέ...»

'Ο Βασιλός τοῦ Οὐρανοῦ»,
ἀρχίζει ἔτσι τό τραγούδι αὐτό τῆς Παναγίας:

νότια τοῦ βράχου Καβάρη, σ' ἔνα βραχῶδες σκάμμα. Λίγα μέτρα πιό πέρα ἀπό τό ίερό πηγάζει ἔνα ποτάμι κρυστάλλινο νερό μέσα ἀπό ἔνα βαθύτατο πηγάδι βράχου, 15-25 μέτρα βάθος, πού ἥτο τό Ἀγίασμα τοῦ Ἀγίου.

Θαυματουργή ἡ λειτουργία του καὶ θαυματουργά τά νερά του· διότι τό ποτάμι αὐτό πηγάζει κατά ἀκανόνιστα διαστήματα καὶ ποσότητες.

Τό γεγονός δέν τ' ἄκουσα μόνον, ἀλλ' ἔχω καὶ ἴδιαν ἀντίληψη καὶ στίς δυό περιπτώσεις.

Στίς 2 Αύγουστου τοῦ 1954 πήγαμε στόν Ἀγιο νά προσφέρουμε τό ἐθιμικό γουρπάνι (θυσία), ἔνα ἐρίφιο. Μᾶς συνόδεψαν παλιοί Τοῦρκοι φίλοι μας.

Ο ἀντιπρόεδρος τοῦ χωριοῦ Ντουρμούσης μᾶς διεβεβαίωσε ὅτι τό Ἀγίασμα τοῦ Ἀγίου εἶχε πολύν καιρό νά τρέξῃ καὶ τήν προηγούμενη μέρα πού πέρασε καὶ προσευχήθηκε δέν εἶχε νερό.

"Οταν ἀπό μακριά κοιτάξαμε, εἰδαμε νά κατέρχεται ἔνας κάτασπρος καταρράχτης, νά κατέρχεται ὄρμητικά στό ποτάμι!

Ἐμεῖς κάναμε τόν σταυρό μας γιά τό θαῦμα! "Έκαμε καὶ ὁ Ντουρμούσης τόν σταυρό του καὶ μᾶς εἶπε συγκινητικά. «Ο Ἀγιος, νά χω τήν εύδην, ἔκαμε γιά σᾶς τό θαῦμα!».

Δέν θά σταθῶ στήν περιγραφή τῶν ἀμέτρητων θαυμάτων πού ὅλοι οἱ παλιοί Βαρασιώτες καὶ αὐτοί οἱ γειτονικοί Τοῦρκοι μᾶς διηγήθηκαν. Αὐτά τά γράφω ἐκτενέστερα στά Τοπωνύμια μου (Μικρ. Χρονικά, τόμ. 13, 14, 15, 1972).

Ἐδῶ πρέπει νά σημειώσω πῶς οἱ Βαρασιώτες ἔκτισαν ἐκεῖ τό Μοναστήρι αὐτό.

Ο Βαραδός εἶναι κτισμένος σ' ἔνα βαθύτατο φαράγγι, ἀνάμεσα στίς ὁροσειρές τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀντιταύρου τῆς ὄλης Μικρασίας πού τίς χωρίζει ὁ Ζαμάντης ποταμός. Τά κτήματα καὶ βοσκοτόπια του ἀναρριχῶνται στίς κατωφέρεις τῶν δύο ὁροσειρῶν.

Τό ύψομετρο τοῦ χωριοῦ φτάνει τά 1.100 μέτρα καὶ τά βουνά του φτάνουν τά 2.500-3.000. Δυτικά του ύψωνται ἡ τελευταία καὶ ὑψηλοτέρα κορφή τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Ταύρου, τό Ἀλά-δάγ, πού ἐμεῖς τό λέγαμε Σάδζι (= γάστρα ἡ θολωτή λαμαρίνα, πάνω στήν ὅποια ἔψηναν τά ψωμιά), καὶ τό ἐλέγαμε ἔτσι φανταζόμενοι ὅτι ἐκεῖ τέλειωνε ὁ θόλος τοῦ Οὐρανοῦ. "Ετσι μποροῦμε νά φανταστοῦμε τά δυσπρόσιτα βουνά καὶ τά ἀβυσσαλέα φαράγγια τοῦ τόπου.

Στά μέρη λοιπόν αὐτά οἱ κρατοῦντες τοῦ Βυζαντίου ἐξόριζαν τά ἀνεπιθύμητα πρόσωπα καὶ αὐτά σύν τῷ χρόνῳ σχημάτιζαν Ἀκριτικά συγκροτήματα. "Ετσι, στά 404 ἐξόρισαν καὶ τόν Ἀγιο Χρυσόστομο. Τόν πῆγαν στήν τοποθεσία Κουρκουζοῦ.

Ο ἕιδος στίς ἐπιστολές τοῦ ΙΓ' καὶ ΒΕ' μᾶς διηγεῖται ὅτι τό μέρος αὐτό εἶναι ψυχρό καὶ ἀνυπόφορο τόν χειμώνα (ἔχει ύψομετρο περί τά 1800 μέτρα) καὶ δέν ἀντέχει στό κρύο, παρά τίς περιποιήσεις τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐπισκόπου (ἰερέως) τοῦ χωριοῦ. Δι' αὐτό τόν κατέβασαν σέ θερμότερο μέρος γιά νά διαχειμάσῃ. Καί τό μέρος αὐτό πραγματικά εἶναι ἐκεῖ ὅπου ἥτο κτισμένο τό Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Χρυσοστόμου, γιατί εἶναι μεσημβρινό καὶ προστήλιο καὶ πρός βορρᾶν ύψωνται ὁ βράχος Καβάρης πού τό φυλάει ἀπ' τούς παγερούς βοριάδες. Αὐτό τό ξεύρουμε ὅλοι οἱ Βαρασιώτες, γιατί τόν χειμώνα βγάζουμε τά ζῶα πρός τά ἐκεῖ γιά νά ξεμουδιάσουν. Ἀλλά οἱ βυζαντινολόγοι, καὶ μάλιστα ὁ Γκρεγκούάρ, προσομοιάζοντας τό τοπωνύμιο Κόκ-Σού σέ Κοκ-σούν = Κουκουσός, μεταφέρει τήν τοποθεσία σέ ἀπόσταση (νότια τοῦ Βαρασοῦ) δύο ήμερῶν πεζοδρομίας.

Στήν ΒΕ' ἐπιστολή του ὁ "Αγιος λέγει ὅτι ἔρχεται ἐπιδρομή Ισαύρων πού ἀπολύουν καὶ θύουν καὶ οἱ χριστιανοί θέλουν νά τόν μεταφέρουν στά Τύανα, σέ ἀσφαλές ὄχυρόν, δύο ήμερῶν δρόμου.

Τά Τύανα κείνται στίς δυτικές μεριές τοῦ Ἀλά-δάγ. Καί ἀπ' τά Φάρασα, πού εἶναι ἀνατολικά τοῦ ὅρους, πράγματι ἀπεῖχον δύο ήμέρες δρόμου, καὶ ἄλλες δύο μέρες ἀπ' τό Κόκ-σού γίνονται 4 ήμέρες. Καί ἀκόμη τό Κόκ-σού εἶναι ὁ ἀριστερός βραχίων τοῦ ποταμοῦ Σάρου, πού ἐκβάλλει στήν Μεσόγειο ἀπ' τά "Αδανα τῆς Κιλικίας. Ὁ βραχίων Κόκ-σού καὶ ὁ Ζαμάντης ἐνώνονται στήν Κόβ-Ταρά.

Ομως Κόβ-σού ἡ Κόκ-σού τουρκικά σημαίνουν ούρανόχρωμο νερό, καὶ πραγματικά τά νερά τοῦ βραχίονος αὐτοῦ εἶναι γαλανά.

Ἀλλη ὀνομασία τῆς Κόκ-σού φέρεται Ροδανθός· ἀλλά καὶ ἐδῶ ἐπιβεβαιώνεται ἐντονώτερα, ὅτι ἡ Κουρκουζοῦ εἶναι ἡ Κουκουσός, διότι ὁ τόπος εἶναι κατάφυτος ἀπό ἀγριοτριανταφυλλιές καὶ τόν καρπό τους βαρασιώτικα τόν λέμε κουρκουβάτσι.

Τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ Κουρκουζοῦ εἶναι ἡ Κουκουσός, ἀπό τήν ὁποία ἐξορίζεται τό 407 ὁ "Αγιος πρός τά Κόμανα τῆς Καππαδοκίας καὶ στόν δρόμο ἐκδημεῖ πρός Κύριον στόν Πιτυοῦντα, τό βουνό τοῦ Βαρασοῦ. Πιτένι = πευκόφυτον καὶ πιτένι λέμε τό πεῦκο.

Στόν "Αγιο λοιπόν Χρυσόστομο εῖχαμε ἐξωκκλήσιο πού τό λειτουργούσαμε καὶ γινόταν πανηγυρική πορεία μέ τραγούδι καὶ κυκλικό χορό. Ὁ Καππαδόκης ιστορικός Ἀ. Λεβίδης τό λέγει ἀρχαῖο Μοναστήρι, στό βιβλίο του *Ai ēn Μονολίθοις Μονάι* τῆς Καππαδοκίας.

Τό μελωδικώτατο αὐτό τραγούδι τοῦ Ἀγίου Χρυσοστόμου ἔχει τρία μέρη· ἐν τούτοις, πουθενά δέν ἀναφέρεται τό ὄνομα τοῦ Ἀγίου ἢ

κάτι σχετικό μέ τό ἔργον του ἡ τήν ἔξορία του. "Ολοι οί στίχοι είναι τουρκικοί, παρμένοι ἀπ' τά τουρκοπερσικά ἀκριτικά ἡ καί μυθιστορήματα.

Μόνον ὁ Paul de Lagarde στό βιβλίο του *Neue Griechisches aus Klein Asien*, 1886, ἀναφέρει ἔνα δίστιχο:

(Χυτᾶτε) «Χυμήξατε νά ὑπᾶμε στόν "Αγιο Χρυσόστομο
Νά ἀνάψουμε τά κερία, τά κερία».

Κατά προτροπήν τῶν Βαρασιωτῶν, προσπάθησα καί ἔγραψα μερικούς στίχους πάνω στά μέτρα τοῦ μέλους τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ καί στά τρία του μέρη.

1. Σόν "Ε-Χρυστιέσταμα
Γιᾶτε νά ὑπᾶμε.
΄Σ Πίστης ἔν' μέγο "Αγιος
Δζαί τά τιμᾶμε.
Ν' τά 'νάψουμε μανάλε
δζαί δζερία.
Εύδήν του νά πάρουμ'
Δζαί τή βκοῖα.

2. 'Αεσμό νά ποῦμε νά
μυρίσουμε ἀβορία.
Νά ὑπᾶμε σό φτάλμιν
τοῦ τζίπ μας 'ντάμα.
Νά εύξωθοῦμ' δζαί 'δζει
Νά εῖδουμ' τό θᾶγμα.
Κουμπούρ', κουμπούρ' ὁ ἀεσμός
νά βκῆ τέ πάνου.
Νά βξήσ' ἡ πίστη μας
νά 'ινή 'ς τού ἥτουν στάνου.

3. Νά ποῦμε ἀεσμός
δζαί νά βουστοῦμε.
Ν' τά παρακαλέσουμ'
δζαί ν' ἀγιαστοῦμε.
Νά δεβοῦμ' δζαί 'γνέντα
σόν "Εμ-Παυλίτση
Ν' τά παρακαλέσουμ'
Νάφ-φοῦν οί λύδζοι.

4. Νά θυμιέσουμ' δζαί
νά 'νάψουμ' δζερία.
Νά κόψουμ' δζισῶδε
δζαί ἀβορία.

Στόν "Αγιο Χρυσόστομο
΄Ελατε νά ὑπάγωμεν.
Τῆς Πίστης είναι μέγας "Αγιος
Καί τόν τιμᾶμε.
Νά τοῦ ἀνάψουμε λαμπάδες
καί κεριά.
Εύχήν του νά πάρουμε
καί τήν εύλογία.

'Αγιασμό νά πιοῦμε νά
μυρίσουμε βρύο.
Νά πāμε στό μάτι (τήν πηγή)
του ὅλοι μας ἀντάμα,
Νά προσευχηθοῦμε κι' ἐκεῖ
Νά δοῦμε θαῦμα!
Κούμ, κούμ, ὁ ἀγιασμός
ν' ἀνεβῆ πάνω πάνω!
Ν' αὐξήση ἡ πίστη μας, νά
γίνη παραπάνω ἀπ' ὅ,τι ἥτο.

Νά πιοῦμε ἀγιασμό
Καί νά λουσθοῦμε.
Νά τόν παρακαλέσουμε
Καί νά ἀγιαστοῦμε.
Νά διαβοῦμε καί ἀγνάντια
Στόν "Αγιο Παυλάκη.
Νά τόν παρακαλέσουμε
Νά φύγουν οί λύκοι (Τοῦρκοι).
Νά θυμιάσουμε καί
Νά ἀνάψουμε κεριά.
Νά κόψουμε κισσούς
Καί (ἀρωματικά) βρύα.

Έμωσμα

5. 'Ιεράρχε Χρυστιέσταμα,
Τζίπ οἱ Ρωμοί νά ἴνοῦμ' ντάμα.
Νάχουμ' τήν εύδή σου, "Αγιε.
Τιμᾶμεν σε δζι' ἥρταμ' ἀδέ
΄Ηφαράμ' σε που'ά γουρπάνε
Τού σέ τιμοῦν, 'ς ποῦν δζαί
'ς φᾶνε.
Φύαξέ μες νά είμαστ' ἄρροι
Χέρ' ὁ χριστενός νά χαρῆ.

Πέττεμα

6. Ποϊκ' τήν εύδή μας γαπούλι
Τζίπ μας νά ἴνοῦμ' Θεοῦ γούλι.
Βκόισέ μες νά είμεστ' ἄρροι
Ρωμοί χριστενοί καθαροί.
7. Νά 'χουμ' τοῦ Χριστοῦ τήν εύδή
Βκόισέ μες τέ στήν ψυδή.
Νά πάρουμε δζαί ἀεσμό,
Νά βκουμ' ἄρρα δεχούς χαμό.
8. Οἱ ψυδές μας ν' ἄρρωθοῦνε
Δζι' οἱ Τουσμᾶνοι νά χαθοῦνε.
Ρωμοί χριστενοί κατινοί
Ποῦτε μή νά είμεστε φτενοί.

'Ιεράρχα Χρυσόστομε,
΄Ολ' οἱ Ρωμοί νά γίνουμ' ἀντάμα.
Νά ἔχουμε τήν εύχή σου, "Αγιε.
Σέ τιμοῦμε κι' ἥρθαμε ἐδῶ.
Σοῦ φέραμε πολλά θύματα
Κι' ὅσοι σέ τιμοῦν ἄς φᾶνε καί
ἄς πιοῦνε.
Φύλαξέ μας νά είμαστε γεροί
Κάθε χριστιανός νά χαρῆ.

Δέξου λοιπόν τήν προσευχή μας,
΄Ολοι μας νά γίνουμε Θεοῦ δοῦλοι.
Βλόγησέ μας νά είμαστε γεροί
Ρωμοί χριστιανοί καθαροί.
Νά ἔχουμε τοῦ Χριστοῦ τήν εύχή
Εύλογησέ μας ἀπό τό βάθος ψυχῆς.
Νά πάρουμε καί ἀγιασμό,
Νά βγοῦμε γεροί χωρίς θανή.

Οι ψυχές μας νά γιάνουνε
Κι' ἐχθροί νά ἀποθάνουν.
Ρωμοί χριστιανοί καθαροί
Ποτέ νά μή είμαστε ἀχαμνοί.

7. Τῶν 'Αγίων Γεωργίου καί Δημητρίου

΄Εκτός τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, φαίνεται οἱ Φαρασιῶτες εἶχαν καί σέ ἄλλους 'Αγίους τραγούδια, ὅχι ὅμως ξεχωριστά. 'Απλῶς καί στούς στίχους τῶν ἄλλων τραγουδιῶν ἀναφέρουν τά ὄνόματα τῶν 'Αγίων Δημητρίου, Γεωργίου, τῆς 'Αγίας Σοφίας... Π.χ.:

1. "Αες Γιώρκης δζ' "Αες
Δρημήτ'ς εἰντ' ἄρρα.
Σοῦ Χριστοῦ τήν εἰκόν'
ἔχουνε φτερά.
2. "Αες Γιώρκη τ' ἄβγο σου
ενι γήρι
Δζι' ἀπ' ἀ σ' ἀντιέσουνε
εἰσαι χαζήρι.

Ο "Αγιος Γεώργιος κι' ὁ "Αγιος
Δημήτριος είναι ζῶντες.
Στοῦ Χριστοῦ τήν εἰκόνα
΄Έχουνε φτερά.
΄Αγιε Γιώργη, τ' ἄλογό σου
είναι παρδαλό.
΄Οπου καί νά σέ θυμηθοῦν
εἰσαι ἔτοιμος.

Σέν' δζαί τήν εἰκόνα σου
Προδδζυνοῦμεν σες.
3. Μπύρ' τό φοῦρνον δζαί
ποϊδζεμε ἄ χρεία,
Γώ πόψα πα' αίνω σήν "Ε-Σοφία.
Μυράν δζαί κᾶ τοῦ τεφνέ σου
τά φύ' α.
Δζόντουνεν δζαί θεία μου
ἡ καρτία.

'Εσένα καί τήν εἰκόνα σου
Σᾶς προσκυνοῦμε.
"Αναψε τόν φοῦρνο καί
κάνε μου ἐφόδιο,
Γιατί ἐγώ ἀπόψε πάγω στήν 'Αγία Σοφία.
Μυρίζουν ώραια τῆς δάφνης σου
τά φύλλα.
Μά δέν συγκατατέθηκε ἡ
καρδιά τῆς θειᾶς μου.

8. 'Ζ "Ε-Σοφίας τό τραγῳδί

Σόν Βαραόδ εῖχαμ' δζι' ἀν 'Εκ-
κλεσία 'ζ "Ε-Σοφίας τ' ὄνομον.

"Ητουν πολύ μακρά.

"Ητουν σοῦ χωροῦ μας τό Νό-
τον τή μερέ, νός νημερνό στράτα,
σόν Τατοσμάνο δζαί σοίς Τζαχή-
ροῦς τά τούρδζικα τά χωρία νάμε-
σα, σ' ἐν' παγάνιν πέσου.

'Η ἐκκλεσία ήτουν σ' ἔ-σπη' ος
πέσου. 'Η ποδαρέ τοῦ 'Αεσμοῦ
βκαίνκεν στοῦ καδζοῦ τή ρίζα δζαί
'νταραζούτουν 'Ζ "Ε-Σοφίας τό
δζουβάϊδι.

Οί χωρῶτοι μας 'μπρό, σά κᾶ
τίς μέρες, πααίνκαν σά δέκα δόφτα
τοῦ Σεπτέμβρη δζαί 'Ορτάσκάν τα
μό τά γουρπάνε τουν δζαί μό τίς
χρεῖες.

Λειτρωΐσκαν τα δζαί 'στέρου
τρῶνκα πίνκαν δζαί πιαίνκαν τό
χορό.

'Άδοῦ σό χριστενικόν τό πα-
να' ύρι ἐρχούσαντε δζαί στά κοντι-
νά τά χωρία Τοῦρδζοι. 'Άτο τοῦ
τραγωδοῦ τά πεῆτε χάσταν δζαί
'πόμεινεν μό τέ τό πεῆτι. 'Ο
χαβᾶς του παλί εῖνι σοῦ "Εζ-Βασίλη
τοῦ τραγωδοῦ τό χαβᾶν πάνου.

'Άτο τοῦ σώθην τό πεῆτι ἐν'
ἀτε:

Στόν Βαραόδ εῖχαμε καί μιά
'Εκκλησιά στό ὄνομα τῆς 'Αγίας
Σοφίας.
"Ητο πολύ μακρυά.

"Ητο στοῦ χωριοῦ μας τήν νό-
τια τή μεριά, μιᾶς μέρας δρόμο,
ἀνάμεσα στά Τουρκικά χωριά Τα-
τοσμάν καί Τζαχήρ-κοΐ, μέσα σέ
ἐνα φαράγγι.

'Η 'Εκκλησία ήτο μέσα σ' ἐνα
σπήλαιο. 'Η πατημασιά τοῦ 'Αγια-
σμοῦ πήγαζε ἀπ' τήν ρίζα τοῦ
βράχου καί ἀνακατεύετο στό ρέμα
τής 'Αγίας Σοφίας.

Οί χωριανοί μας πρῶτα, στίς
καλές μέρες, πήγαιναν στίς 17 τοῦ
Σεπτεμβρίου καί τήν γιόρταζαν μέ
θυσίες τους καί μέ τά σχετικά
ἐφόδιά τους.

Τήν λειτουργοῦσαν κι' ὕστερα
ἔτρωγαν κι' ἔπιναν καί πιάναν τόν
χορό. Σ' αὐτό τό χριστιανικό τό
πανηγύρι ἥρχοντο καί ἀπ' τά κο-
ντινά τά χωριά Τοῦρκοι. Αύτοῦ τοῦ
τραγουδιοῦ οί στίχοι χάθηκαν κι'
ἀπόμεινε μόνον αὐτός ὁ στίχος. 'Ο
σκοπός του κι' αὐτός εἶναι πάνω
στόν σκοπό τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ
"Αη-Βασίλη.

Αὐτός ὁ στίχος πού διασώθηκε
εἶναι τοῦτος:

1. Μπύρρ' τό φοῦρνον
Δζαί ποϊδζέ με ἄ χρεία.
Γώ πόψα πα' αίνω
Σήν "Ε-Σοφία.
2. Μυρᾶν' δζαί κᾶ
τοῦ τεφνέ σου τά φύ' α.
Δζόντουνεν δζαί
'Σ θεία μου ἡ καρτία.
'Άδοῦ παλί πρέφτει
νά γράψω λαῖκα πεῆτε.
"Εγραψα ἀτιά:

Ραδιέσμα

3. Νά ύπαγω δζαί 'γώ
'Δοῦ σό πανα' ύρι
Ποϊδζέ μέ τα 'μέν'
'Ατό τό χαῖρι.
4. Μεῖζ ἔχουμέν τ' ἀτό
Τέ 'πό 'μπρό δέθε,
Νά φτένουμ' σήν "Ε-Σο-
φία ἀτέτε.
Νά πα' αίνουμ' κάτα
Χρόνο, ὅ θεία,
Νά λειτρωγοῦμ' δζάζ
'μπρό τήν "Ε-Σοφία.

Έμωσμα

5. Νά ύπαγω σήν "Ε-Σοφία
Νά μυρίσω τέφνε φύ' α.
Νά ύπαγω μό τήν καρτία
Νά 'υριστῶ μό τήν ύγεια.
Πήραν μες τήν "Ε-Σοφία.
'Πέμειναν 'ρφανά, ὅ θεία!
Πήραν οί Τοῦρδζοι
Τήν Πόλη
Δζαί 'φηκάν μες δεχοῦς φώλη.

Πέττεμα

6. Νά πάρουμ' πάλι τήν Πόλη
Νά βκοῦμ' στοῦ χαμοῦ τό τζόλι.

'Η χαρά νά 'ινή ἀσώτη
Νά χαροῦμ' δζι' οί Βαρασῶτοι.

"Αναψε τόν φοῦρνο
Καί κάνεμ' ἔνα ἐφόδιο.
Γιατί ἐγώ ἀπόψε πηγαίνω
Στήν 'Αγία Σοφία.
Μυρίζουνε καί καλά
Τῆς δάφνης σου τά φύλλα.
Μά τῆς θειᾶς μου ἡ καρδιά
Δέν μπόρεσε νά τό δεχθῆ.
Κι' ἐδῶ λοιπόν πρέπει νά
γράψω λίγους στίχους.
"Εγραψα αὐτούς:

Νά πάγω κι' ἐγώ
Σ' αὐτό τό πανηγύρι.
Κάνε μού το αὐτό τό χαῖρι.

'Εμεῖς αὐτό τό ἔχουμε ἀπό
πολύ πρῶτα καί δῶθε,
Νά φτιάνουμε στήν 'Αγία
Σοφία ἔθιμα.
Νά πηγαίνουμε κάθε
Χρόνο, θεία μου,
Νά λειτουργοῦμε ὅπως πρῶ-
τα τήν 'Αγία Σοφία.

Νά πάγω στήν 'Αγία Σοφία
Νά μυρισθῶ δάφνης φύλλα.
Νά πάγω μέ τήν καρδιά
Νά ἐπιστρέψω μέ τήν ύγεια.
Μᾶς πήραν τήν 'Αγία Σοφία.
'Απομείναμε ὁρφανοί, θεία!
Πήραν οί Τοῦρκοι τήν
Πόλη
Καί μᾶς ἄφησαν δίχως φώλη.

Νά πάρουμε πάλι τήν Πόλη
Νά βγοῦμε ἀπ' τοῦ χαμοῦ
τόν γκρεμό.
'Η χαρά νά γίνη αὐλάκι
Καί νά χαροῦμε οί Βαρασιῶτες.

Νά 'βξήση ἡ Ρωμοσύνη
Νά φκωθῇ Χριστενοσύνῃ!

Νά αὐξηθῇ ἡ Ρωμιοσύνη!
Νά ἀπλωθῇ Χριστιανοσύνη!

Ραδιέσμα

7. Νά εὐξωθοῦμ' νά μές
Φυ'άξ' ἡ 'Αγία.
Νά πάρουμε πάλι
Τήν "Ε-Σοφία!
Νά πάρουμε τού χάσαμ'
Τα τοπία!
Ν' ἀρρώσουμ' τού εἶχαμ'
Τή βασιλεία.
8. Νά υπάγω νά συνταγῶ
ἄ γουρπάνι
Νά χαροῦμε τζίπ μας
ἀντί φκατάνι.
Νά υπάγω 'ζ "Ε-Σοφίας
τόν 'Αγιόκκο.
Νά υπᾶ δζαί τοῦ 'γαπάγω
το κορτσόκκο.
Νά εὐξωθοῦμ' 'ντάμα
Νά μές φυ'άξ' ἀρρά
Νά μές χαρίση σό
γάμο μας φτερά.

Έμωσμα

9. Νά πα' αίνουμ' κάτα χρόνο
Νά μές φυ'άξη δεχούς πόνο.

Πέττεμα

10. 'Σ καρτίας μ' εἰσαι τό γιέσι
Σό δζουφάλι μ' εἰσαι κέδι.

Εἰσαι βάρτ' εἰσαι ἴραχάνι,
Μό νά σέ μυρίσω φτάνει.

Νά προσευχηθοῦμε νά μᾶς
Φυλάξῃ ἡ 'Αγία.
Νά πάρουμε ξανά τήν
'Αγία Σοφία!
Νά ξαναπάρουμε τούς τό-
πους πού χάσαμε!
Νά ξαναζωντανέψουμε
τήν βασιλεία πού εἶχαμε.
Νά πάγω νά τάξω μιά
θυσία (ένα θῦμα)
Νά χαροῦμε δλοι μας
σάν πλατάνι.
Νά πάγω στής 'Αγιά-Σο-
φιᾶς τό ξωκκλήσι
Νά πάγη καί τό κοριτσάκι
πού ἀγαπάγω.
Νά προσευχηθοῦμε ἀν-
τάμα' νά μᾶς φυλάξῃ γερούς
Νά μᾶς χαρίση στόν
γάμο μας φτερά.

Νά πηγαίνουμε κάθε χρόνο
Νά μᾶς φυλάξῃ δίχως πόνο.

Τής καρδιᾶς μ' εἰσαι τό ταίρι
Στό κεφάλι μου εἰσαι μπου-
μπούκι.
Εἰσαι ρόδο, εἰσαι βασιλικός,
"Ολο νά σέ μυρίζω μοῦ φτάνει.

ΛΕΞΙΑΟΓΙΟΝ

A

ἀ = θά, ἄ = ώ, κλητ. τοῦ θηλ. γένους, ἄ(v) = εῖς, μία, ἔν.
ἄβ καὶ ἄφ = ἄλλως, πιά, ἐφεξῆς.
ἄβίτσα -ας, ἥ, πληθ. ἀβίτσες (αὐγίτσα) = αύγη, αύγούλα.
ἄβοριά -ες, ἥ = τό βρύον τῶν ὑδάτων (ἀρωματικόν).
ἄβούτσι = ἔτσι.
ἄδζα = ἐκεῖ (ἀορίστως) ἥ τότε, κατ' ἐκεῖνο τόν καιρό.
ἄδζει = ἐκεῖ ἥ τότε ἀκριβῶς.
ἄδζεῖνος -οι, θηλ. ἀδζείνη -ες, οὐδ. ἀδζεῖνο -α = ἐκεῖνος.
ἄδζεινιά (πλ.) ἀόριστα = ἐκεῖνα.
ἄδε = ἔδω.
ἄδοῦ = αὐτοῦ ἐκεῖ.
ἄηλᾶς, δ, πλ. οἱ ἥ τά ἀηλᾶδε = ἥ ἐξοχή.
αἵμα -τα, τό, γεν. αἵματον = τό αἷμα.
ἄπι -ε, τό, (ἀραβικά) = τό αἰσχος, ἄηθες, ἐντροπή.
ἄλούδζι -ε, τό = δρεινό μούσμουλο, ἄγριο μούσμουλο.
ἄμε = πήγαινε.
άμναίνω, πρτ., -νήα, μέλ. ἄ νάσω = δργώνω.
ἄν = σάν.
"Ανα, ἥ, πλ. "Ανες = δύο τοποθεσίες τοῦ Βαρασοῦ δυτικά τοῦ χωριοῦ. Πιθανόν
ἐκ τῆς θεᾶς 'Ανατίδος.
'ά νάρ' (της) = θά ἔλθης.
ἀντί (ἐκ τοῦ ἄντι) = σάν τό, σάν, ὅπως.
ἀπιδέ = ἀπ' ἔδω.
ἀπιδζεῖ = ἀπ' ἐκεῖ.
ἀπιδοῦ = ἀπ' αὐτοῦ ἐκεῖ.
ἄπτω, πρτ. ἀφτήνκα, μέλ. ἄ νάψω, αόρ. ἦψα = ἀνάπτω, παθητικῶς ἄφτουμαι ἥ
καύτουμαι.
ἀρατίζω, πρτ. -ίσκα, μέλ. ἄ ἀρατίσω, ἀόρ. ἀράτ' σα (τσα) = ψάχνω, γυρεύω,
ἐρευνῶ.
ἀρέ = τώρα.
ἄρι, πλ. ἄρε, τό = γόητρον, ύπόληψις (βλ. ναμούσι).
ἄρρος -ή, -ό, δ = ζωντανός, ύγιης.
ἄρρωστη -ες, ἥ = ζωντάνια, ύγεια.
ἄρρώνω -μαι ἥ ἀρροῦμαι, παρατ. -νκα, μέλ. -ώσω, ἀόρ. -σα, παθ. ἀρροῦμαι,
ούμουν, -ρωθῶ, ἀρρώθα = ζωντανεύω, θεραπεύω, γερεύω.
ἄδζέλη -ες, ἥ = δρασκελιά, βῆμα.
ἄσουν ἥ ά νάσουν = θά δργώσουν, μέλ. τοῦ ἀμναίνω.
ἄσουρέ -ες, ἥ = ἀχυρών, ἀχυριώνας.
ἄσυρο(v) -α, τό = τό ἄχυρον.

ἀδώτη -ες, ἡ = αὐλάκι.
 ἀτάσης -οι, ὁ = τουρκ., σύντροφος, φίλος.
 ἀτέ, ἀτούτη, ἀτό, πλ. ἀτούτοι = αὐτός.
 ἀτέ τῇ μία = τούτῃ τῇ φορά.
 ἀτέτι -ε, τό (ἀραβ.) = ἔθιμο, συνήθεια.
 ἀτότε = τότε.
 ἄτσον 'τό = τόσον 'τό = τόσον ὅσον ἐκεῖνο κεῖ.
 ἀτσ-τσέ = ἔτσι ἀκριβῶς, ἔτσι δά.
 Αύγολή, ἡ = ὄνομα τοποθεσίας.
 ἄφ καὶ ἄβ = πιά.
 ἀφρίκο -α, τό = ἐλαφρούτσικο· ἡ καὶ ἀφρούκα.
 ἀφρυναίνω, πρτ. -νκα, μέλ. 'ά ἀφρύνω, ἀόρ. ἀφρυνα = ἐλαφρύνω.
 ἀφτένης -οι, ὁ, θηλ. ἀφτέντσα = ὁ κύριος πράγματος, ἴδιοκτήτης.

B

βαζιφές -δες ἡ τά βαζιφέδε (τουρκ.) = καθῆκον, ύποχρέωσις.
 βασιλός -οί, θηλ. βασίλτσα = ὁ βασιλεύς.
 βέζω, πρτ. -σκα, μέλ. 'ά βέσω, ἔβεσα = βελάζω.
 βέσμα -τα, τό = βέλασμα.
 βέτσι -ε, τό, ἡ καλαβέτσι = ἡ κακαρέντσα, κόπρος καμήλας.
 βζήνω, -ουμαι, -νκα, -σω, ἔβζησα = σβήνω.
 βκαίνω, -νκα, βκᾶ, ἔβκα = βγαίνω, ἀνεβαίνω.
 βκαλαίνω καὶ βκάλω, -νκα, 'ά βκάλω, ἔβκαλα = βγάζω.
 Βίρκος, ὁ = τοποθεσία του Βαρασοῦ.
 βκοῖνα -ες, ἡ = εὐλογία καὶ εὐλογιά (ἡ ἀσθένεια).
 βκοῖζω, -ουμαι, -σκα, -σω, ἔβκόησα = εὐλογῶ.
 βκοῖζουμαι, -ουμουν, βκοῖστω, βκοῖστα = εὐλογοῦμαι, στεφανονοῦμαι.
 βξάω, -νκα, 'ά βξήσω, ηξήσα = αὐξάνω, μεγαλώνω.
 'βό, 'βά, τό = τό αὐγό.
 βοδζή -ές, ἡ = ἡ βοσκή, βοσκότοπος.
 βοδζίζω, βοδζιέμαι, -σκα, -σω, βόδζισα = βόσκω, βοσκίζω.
 'βούτσι, ἐκ τοῦ ἀβούτσι = ἔτσι.
 βραδύ -άδε, τό = τό βράδυ.
 βραδιέζω, -σκα, 'ά βραδιέσω, βραδιέστα = βραδυάζω.
 βροσάλι -ε, τό = τό βραχιόλι.
 βυνάτος -οι, ὁ = ἡ δύναμις.
 βυνατώνω, -νκα, 'ά βυνατώσω, βυνάτωσα = δυναμώνω.

Γ

γά -τε, τό = τό γάλα.
 γαβδίζω, -σκα, 'ά -σω, γάβδισα = θηλάζω, ρουφῶ γάλα.
 γαβχά(γ)ω, -νκα, γαβδίσω, γάβδισα = πίνω γάλα ἀπό μαστό.
 γαλᾶς -δε, τά (λ. αρ-τουρκ.) = κάστρο, φρούριο.
 γαρανός -οί, ὁ = ὁ Ἀγαρηνός, κοιν. Τοῦρκος.
 γαριπλιέχι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = ξενιτειά, μοναξιά.

γατάρ (τουρκ.) = τόσον ὅσον.
 γατιαίνω, -νκα, 'ά γατιέσω, γατιέσα = διώκω, καταδιώκω.
 γεθύρι -ε, τό = γεφύρι.
 γηρσερτέρ(ης) -οι, ὁ (τουρκ.) = χωροφύλακας, σκληρός ἄνδρας.
 για = ἡ, διά.
 γιάγω, -νκα, 'ά γιάσσω, γιάσσα = γελῶ.
 γιάδι -ε, τό = τό ἀγελάδι.
 γιαρανό -ά, τό = ὁ γέρανος.
 γιαροῦ (τουρκ.) = μισό.
 γιᾶτε = ἐλᾶτε.
 γιέδι -ε, τό (τουρκ.) = τό ταίρι, ὁ σύντροφος.
 γιόνι -ε, τό (τουρκ.) = ὁ τρόπος, τό πλάγι.
 Γκετέ, ἡ = ὄνομα τοποθεσίας του Βαρασοῦ.
 γλέχι -ε, τό = μανδήλι.
 γλυδζιαίνω καὶ γλυδζιενέσκω, -αῖνκα καὶ -έσκα, γλυκαθῶ, γλυκάθα = γλυκαίνω.
 γλυτώνω, ουμαι, -νκα, 'ά γλυτώσω, γλύτωσα = σώζω, -ουμαι.
 'γνέντα = ἀγνάντια, ἀπέναντι.
 γούλι -ε, τό (ἀραβ.) = δοῦλος, πλάσμα Θεοῦ.
 γουργούρι -ε, τό = ὁ λαιμός.
 γουρπέτι -ε, τό (ἀραβ.) = ξενιτειά.
 γουώσ(σ)α -ες, ἡ = ἡ γλῶσσα.
 γραιδόκκο -ες, ἡ = ἡ γρηούλα καὶ τοπωνύμιο.
 γράτι, -νκα, -έσω, γράτ'σα = συναντῶ, ἀνταμώνω.
 γρεύω, -κα, γρέψω, ἥγρεψα = κοιτῶ.
 γρικῶ, γρικάνκα, 'ά γριδζήσω, γρίκ'σα = καταλαβαίνω.
 γρομαλτιέζω ἡ γρομαλτιέ(γ)ω, -νκα, -σω, γρομάλτ'σα = χυμάω κατεπάνω, ὁρμῶ.

Δ

δ-δέσσουμε = θά κτυπήσουμε.
 δεβάζω, -σκα, -σω, δέβασσα = διαβιβάζω, περνῶ ἀπέναντι τι.
 δεβαίνω, -νκα, 'ά δεβῶ, δέβα = περνῶ, διαβαίνω.
 δέβασμα -τα, τό = τό πέρασμα.
 δεβοσύνη -ες, ἡ = ἡ διαβολιά.
 δέθε = δῶθε.
 δερπάνι -ε, τό = δρέπανον.
 δεχοῦς = δίχως.
 δζάς = καὶ ώς, καθώς, ὅπως, δζάς χα = ὅπως θέ νά.
 δζερτίζω, -σκα, -σα, δζέρτισσα = κερδίζω, κερδίζω τή ζωή.
 Δζησάρα, ἡ = ἡ Καισάρεια.
 δζιέρι -ε, τό (τουρκ.) = σηκώτι (βλ. λ.).
 δζοπί -ια, τό = ὁ κῆπος.

δζουβάϊδι -ε, τό = δ ρύαξ.

δζουφάλι -ε, τό = κεφάλι.

δζυνογάρ(ης) -οι, δ = δ κυνηγετικός ἀετός.

διέβος -οι, δ = δ διάβολος.

δρο -α, τό = ἀδρόν, χονδρόν.

E

"Ε-Βασίλ(ης) ή "Εζ-Βασίλ(ης) = δ "Αγιος Βασίλειος, 'Οκτώβριος.

"Ε-Βκάσης, δ = δ "Αγιος Βλάσης, τοπωνύμιο.

'Εγκεφτσέ, ή = τοπωνύμιο.

ἐγτιέζω, παρατ. -τιέσκα, μέλ. -σω, ἀόρ. ἐγτιέσα = σωριάζω, στιβιάζω, παθ. φ. ἐγτιέζομαι, -ουμουν, -στῶ, ἐγτιέστα = σωριάζομαι.

ἐδῶ = ἔλα, ἔλα δῶ, προστ. τοῦ ρ. ἔρχουμαι.

ἔλ' τσα, ἀόρ. τοῦ ρ. λύνω = ἔλυσα.

"Ε-Μιέστερος, δ = τοποθεσία, ἔξωκκλήσι τοῦ 'Αγ. Νέστορος.

"Εμ-Πρόδομος, δ = δ "Αγιος Πρόδρομος, τοποθεσία.

ἐμώνω, -οῦμαι, πρτ. ἐμῶνκα, -σω, ἔμωσα = γεμίζω, παθ. ἐμούμουν, 'ά ἐμωθῶ, ἐμῶθα = γεμίζομαι.

ἐνι γ' ἐνικοῦ πρ. ρ. εἴμαι, εἰσαι, ἐνι = εἶναι.

ἔρ = τουρκ. ἔγιερ ἵ εερ ἵ ἔρ = ἄν, ἄν.

εὐξοῦμαι, πρτ. εὐξούμουν, 'ά εὐξόθῶ, εὐξώθα = προσεύχομαι.

ἐχαλῆς ή ἀχαλῆς, δ, πλ. τά ἀχαλῆδε (ἀραβ.) = δ λαός, πλῆθος λαοῦ.

Z

ζ = εἰς ή γεν. τοῦ θηλ. ἄρθρου, τῆς.

ζάλ ἄτσον, τό = ἔ, ὅχι καί τόσον δσον ἐκεῖνο 'κεῖ.

ζαναχένω, -ουμαι, πρτ. -κα, -χέψω, ζανάχεψα = κοροϊδεύω, παθ. πρτ. -ούμουν, 'ά ζαναχέντω, ζαναχέντα.

ζελμονῶ, -νιέμαι, πρτ. -νένκα, μ. 'ά ζελμονέσω, ἀόρ. ζελμόντσα = λησμονῶ, πρτ. ζελμονούμουν, 'ά ζελμονεθῶ, ζελμονέθα.

ζενκίνι -ε, τό = τό πλούσιον (τουρκ. λ.).

ζένδζες = ἀφ' στου, ἔκτοτε.

ζένω, ζένκα, 'ά ζέσω, ξζασα = ζεσταίνω καί ζεσταίνουμαι.

ζευγαράτ(ης) -τοι, δ = ζευγολάτης.

ζευγαρώνω, -κα, 'ά -σω, ζευγάρτσα = δργώνω.

Ζινδζίταρα, ή = πόλη Καππαδοκίας, ἔλλ. Φλαβιανά.

ζολλατίζω, -σκα, 'ά -τίσω, ζολλάτ'σα (τουρκ.) = ζορίζομαι.

ζόρι -ε, τό (τουρκ.) ζόρ = βία, δύσκολον, ὥραιον.

ζουλεία -ες, ή = δουλεία, ἔργασία.

ζουνάρι -ε, τό = ή ζώνη, ζώνη βράχων, βουνῶν.

H

ήκ' σαμεν = ἀόρ. τοῦ ρ. κούγω = ἀκούσαμεν.

ήρανέσκω, -σκα, 'ά ήράσω, 'ήρασα = γηράσκω.

ήρασμα -τα, τό = τό γήρασμα.

Θ

θᾶγμα -τα, τό = τό θαῦμα.

θαγμάζουμαι, -ούμουν, -σω, θαγμάστα = θαυμάζω.

θε(γ)ό, θε' α, τό = θολόν.

θε(γ)ώνω, -νκα, 'ά θεώσω, θέωσα = θολώνω.

θέκνω, -ῆνκα, 'ά θέκω, ξθακα = θέτω.

θεριστέρ(ης) -οι, δ = θεριστής.

θερίστης, δ = δ 'Ιούλιος μήνας.

θερμέρης, δ = τοπωνύμιον τοῦ Βαρασοῦ.

θωρία -ες, ή = βλέψις, ὅραμα, παρατήρησις.

θωρῶ, -ῆνκα, 'ά ίδω, είδα = βλέπω, δρῶ.

I

ἰπατέτι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = προσευχή.

ἱραχάνι -ε, τό = τό ἄνθος βασιλικός.

ἰσάνι -ε, τό (ἀραβ.) = δ ἄνθρωπος.

'Ισμύρι, τό = ή Σμύρνη.

ἰσπάτ(ης) -οι, δ (λ. ἀραβ.) = ἀπόδειξις, μάρτυς.

ἰφατές, δ, πλ. τά ιφατέδε (λ. ἀραβ.) = συκοφαντία.

ἰχτάδζι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = ἀνάγκη.

K

Καβάρης, δ = τοπωνύμιο βαρασιώτικο.

καδζί, -ία, τό = δ λόγος, λέξις, κουβέντα.

κάδζι -ε, τό = δ βράχος.

καθρακοσδζινίζω, -σκα, 'ά -σω, -κα = καθαροκοσκινίζω.

καλοξά(γ)ω, -νκα, 'ά καλοξήσω, καλόξησα = κουτσαίνω.

καλόξεμα -ατα, τό = τό κούτσεμα.

καματός -οί, δ = τό δργωμα χωραφιοῦ.

καμήλι -ε, τό = ή κάμηλος, τοπωνύμιο Βαρασοῦ.

κάμι -ε, τό = τό κακό, τό ἄσχημο.

καμία = ποτέ, οὐδέποτε.

καμναίνω καί κάμνω, -νκα, 'ά κάμω, ξκαμα = ἔργαζομαι, καί δργώνω.

κανεῖ = ἀρκεῖ.

καό, κά, τό = καλό.

καοσύνη -νες, ή = ή καλοσύνη.

καρακώνω, -οῦμαι, -νκα, 'ά -σω, καρακώσα = κλειδώνω, παθ. -ούμουν, 'ά

καρακωθῶ, καρακῶθα = κλειδώνουμαι.

καρτία -ες, ή = καρδιά.

καρύδι -δε, τό = τό καρύδι, ή καρυδιά.

κάτα -ες, ή = ή γάτα.

κάτα ήμέρα = κάθε ήμέρα.

καταταντῶ, -τιέμαι, -ῆνκα, -ήσω, κατατάντ'σα = διαρπάζω, παθ. -τιέμουν,

'ά καταντηθῶ, καταταντέθα.

κατινό -α, τό = καθαρό, ξάστερο.
 κατούκι -ε, τό = εἴσοδος στενωποῦ, διάσελο.
 καυδζιέμαι, -μουν, ἡ καυδζιστῶ, καυδζιέστα = καυχῶμαι.
 καυδζισία -ες, ἡ = ἡ καύχησις, παινεψιά.
 κάχι -ε, τό = παρυφή, πλαγινή ἄκρη.
 κέζι(λα) = ώς φαίνεται.
 κεῖφι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = εὐθυμία, ἵλαρότης, ὅρεξις, ύγεια.
 κεϊφλεντίζω, -σκα, ἡ -τίσω, κεϊφλέντ' σα = ἵλαρύνομαι.
 κέλε -ές, ἡ = ἐπιμετώπιο γυναικεῖο.
 κελλές, δ, τά κελλέδε (λ. περσ.) = κεφαλή, στάχυς.
 κεμήλι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = καθεστ. ἡλικία, ἐνήλιξ, σεμνός.
 κέμχας, δ, τά κεμχάδε (τουρκ.) = βαρύτιμο ὑφασμα.
 κέσες, τά κέσεδε (ἀραβ.) = βαλάντιον, πουγκί.
 κθάρι -ε, τό = τό κριθάρι.
 κθαρῶνα, τό = κρίθινο.
 κί = ὅ, τι, λοιπόν.
 κισίπι -ε, τό (λ. τουρκ.) = ἀφθονία, πληθώρα.
 κλαίγω, -νκα, ἡ κουάψω, ἔκουαψα = κλαίω.
 κνία -ες, ἡ = ὀκνηρία.
 κνίθω, -ουμαι, ἡνκα, ἡ κνίσω, ἔκνισα = ξύνω, παθ. -ούμουν, ἡ κνιστῶ,
 κνίστα = ξύνουμαι.
 κνιπεία -ες, ἡ = ἀκρίβεια.
 κνιπό -α, τό = ἀκριβό.
 κο'ά(γ)ω, -άνκα, ἡ κολήσω, κόλ' τσα = κολλῶ, βουκολῶ.
 κοδζί -ια, τό = τό σιτάρι.
 κοζλετίζω, -σκα, ἡ κοζλετίσω, κοζλέτ' σα (τουρκ.) = ἀναμένω.
 κόλές, δ, πλ. τά κόλέδε (λ. ἀραβ.) = δοῦλος, σκλάβος, αἰχμάλωτος.
 κόμη = ἀκόμη.
 κόμ(μ)α -τα, τό = κομμάτι, μτφ. μεταλλ. χρῆμα.
 κονταρτιέζω, -σκα, -σω, κονταρτιέσα (τουρκ.) = ἀποστέλλω, κατευοδῶ.
 κορά (τουρκ.) = ἀνάλογο.
 κορτσόκκο -α, τό = τό κοριτσάκι.
 κουμπούα -ες, ἡ = κορυφή.
 κουπώνω, -νκα, -σω, κούπασα = χύνω.
 Κουρκουζού -οῦς, ἡ = τοποθεσία τοῦ Βαρασοῦ.
 κρούγω, κρουέμαι = κτυπῶ, -οῦνκα, ἀδ-δέσσω, δδέκκα. παθ. πρτ. κρουέμουν,
 ἀδ-δοστῶ ἡ κρουεθῶ, κρουέθα ἡ δοῦστα = κτυπιέμαι.
 κρούγω ἀλία = φωνάζω, κρούγω τι = ἀφουγκράζομαι.
 κροῦσκος, δ, τά κροῦσκα = δ κρυούτσικος, τά κρυούτσικα.
 κρυφία -ες, ἡ = τό κρυφόν, ἡ μυστικότης.
 κρύφτω, -ουμαι, -ηνκα, ἡ κρύψω, ἔκρυψα = κρύβω.
 κρυφώτ' σ -τοι, δ = δ κρυφτός, δ μυστικός.

Λ

λαΐκο -α, τό = δλίγον, λιγάκι.
 λαχτυλίδι -ε, τό = τό δακτυλίδιον.
 λβάρι -ε, τό = χονδρό κόσκινο.
 λένκα, παρτ. τοῦ ρήμ. λέγω, λένκα, ἡ εἰπῶ, εἶπα.
 ληθώτικο -α, τό = ἀληθεια, ἀληθινό.
 λιεγώνω, πρτ. λιεγώνκα, ἡ λιεγώσω, λιεγώσα = κουράζω καὶ κουράζομαι.
 λιεγωσμένος -η -ο = κουρασμένος.
 λλ - ἔν - ὁγᾶς = ἄλλο εἶδος.
 λτινό -α, τό = τό χρυσίζον, κόκκινο.
 λυδζεχέρι -ε, τό = ἡ μαυράκανθος.
 Λυκοχώρι, τό = τοπωνύμιο τοῦ Βαρασοῦ, Ἀλυκοχώρι.

Μ

μά, ἀρν. μόριο = ούκ, δέν.
 μᾶ -νες, ἡ = ἡ μήτηρ.
 μαθόπωρος, δ = τό φθινόπωρον.
 μακρύ -ε, τό = τό μακρύ, μάκρος, δ = τό μάκρος.
 μακρυναίνω, -κα, ἡ μακρύνω, μάκρυνα = μακραίνω, ἀπομακρύνω,
 ξαπλώνομαι.
 μάλι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = κτῆμα, περιουσία, πλοῦτος, τοπωνύμιο.
 μανές, δ, πλ. τά μανέδε (λ. ἀραβ.) = ἔννοια, σημασία, πνεῦμα.
 μασταίρι -ε, τό = τό μαχαίρι.
 μασταιρώνω, -νκα, -σω, μασταίρωσα = μαχαιρώνω.
 μασία -ες, ἡ = δ ὅρκος.
 μαχτσούμι -ε, τό (λ. ἀραβ., mahdum) = μωρόν, βρέφος.
 μέ, μόριον ἀπορίας = μά, καὶ ἀντωνυμ. ἐμέ.
 μέγο, τό, πλ. τά δρά = μεγάλο.
 μεγός -οί, δ = δ μυελός, τό μεδούλι.
 μεθυσία -ες, ἡ = ἡ μέθη.
 μεϊβᾶς, δ, πλ. τά μεϊβάδε (λ. περσ.) = καρπός, καρποφόρο.
 μεράμι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = σκοπός, πρόθεσις, ἐπιθυμία.
 μεράχι -ε, τό (λ. περσ.) = ὑποχονδρία, ἀνησυχία, περιέργεια.
 μεραχλούς, δ, πλ. τά μεραχλοῦδε = ἀγχωδῶς, παθητικῶς.
 μερέ -ές, ἡ = ἡ μεριά, τό μέρος.
 μερώνω, -οῦμαι, πρτ. -νκα, ἡ μερώσω, μέρωσα = ἡ μερώνω καὶ ἡ μερώνομαι,
 παύω νά κλαίω.
 μεσελές, δ, πλ. τά μεσελέδε (λ. ἀραβ.) = ὑπόθεσις, θέμα, παράδειγμα.
 μεθά(γ)ω, πρτ. -νκα, ἡ μεθύσω, μέτ' σα = μεθῶ.
 μεχάνι -ε, τό = τό φυσερό τοῦ σιδηρουργοῦ, χρυσοχόου.
 μεχᾶς, δ, πλ. τά μεχάδε (λ. ἀραβ.) = συνοικία, κ. μαχαλᾶς.
 μῆ'ο -α, τό = τό μῆλον, ἡ μηλιά.
 μίτσικιαίνω, -ένκα = μικραίνω.
 μίτσικό ἡ μούτσουκό -κα, τό = τό μικρό, μικρούτσικο.

μνημοράτ' οι, ὁ = ὁ νεκρός, ὁ κάτοικος τῶν μνημάτων.
 μνημόρι -ε, τό = ὁ τάφος.
 μό = μόνον, μέ.
 μό μό τό = μόνον μέ τό.
 μονή -ές, ἥ = ἥ στάνη καὶ τοπωνύμιον.
 μουρουδία -ες, ἥ = ἥ μυρουδιά.
 μουρτάρ(η)ς -οι, ὁ (λ. ἀραβ.) = ὁ μή κανονικά σφαγμένος, ὁ ἀρνησίθρησκος τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, Μαρδαΐται.
 μουχαρεπές, ὁ, πλ. τά μουχαρεπέδε (λ. ἀραβ.) = μάχη, πόλεμος.
 μουώνω, -νκα, ἄ -σω, μούασα = κρύβω, -ουμαι.
 μπάζω, -σκα, ἄ -σω, ἐμπασα = εἰσάγω, ἐμβάζω.
 μπέλι -ε, τό = τό ἀμπέλι.
 μπελώνη -ες, ἥ = ὁ ἀμπελότοπος.
 μπρό = ἐμπροστά, πρῶτα.
 μπρόντουνε = μπροστά τους.
 μπρουχώνω, -ουμαι, πρτ. -νκα, ἄ μπρουχώσω, -χωσα = θάπτω.
 μύ'ος -οι, ὁ = ὁ μύλος, μυ'άτ' οι, ὁ = ὁ μυλωνᾶς.
 μυ'οῦ ἀσώτη = αὐλάκι μεταφέρον τό νερό τοῦ μύλου.

N

νάμεσα = ἀνάμεσα, μεταξύ.
 ναμούσι -ε, τό (λ. ἀραβ. ἐκ τοῦ Ἑλλ. νόμος) = ὑπόληψις, τιμιότης.
 νάνη = νά εἰναι, ἄς εἰναι.
 νανιέζω, -ουμαι, -σκα, ἄ -σω, -σα = ταλαντεύω -ουμαι.
 ναπαή -ες, ἥ = ἥ ἀνάπαυσις.
 ναπέμαι, πρτ. -ούμουν, ναπαῶ, ναπάγα = ἀναπαύομαι.
 νᾶρ' = νά ρθης.
 ν' αύρω = νά ενεύρω.
 νέ = οὕτε.
 νεβολίζουμαι, -ουμουν, -στῶ, -στα = ξερνῶ.
 νεγκώθω, -ηνκα, -σω, -σα = τριγυρνῶ, περιέρχομαι.
 νέϊ = ναί.
 νιέτι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = πρόθεσις, σκοπός, ἀπόφασις.
 νίμπρο = πρῶτ' ἀπ' ὅλα, πρό, μπροστά, πρῶτα-πρῶτα.
 νιστιά -ες, ἥ = ἥ φωτιά.
 ντάμα = ἀντάμα.
 νταράγια -ες, ἥ = ἀναταραχή, ἀνακατωσούρα, παρέα.
 νταράζω, -ουμαι, -σκα, -ξω, -ξα = ἀνακατεύω, ἀνακατώνω, -ούμουν, νταραγῶ,
 νταράγα.
 νταραγμένος -οι, ὁ = ἀνακατεμένος.
 ν' τά νά' δη = νά τό χη.
 ντραπεία -ες, ἥ = ἥ ἐντροπή.
 ντραπιέζω, -ουμαι, ἄ -σω, -σα = ντροπιάζω, -ουμουν, -στῶ, -στα
 = ντροπιάζουμαι.
 νυέχτα -ες, ἥ = ἥ νύχτα.

Ξ
 ξειάγω, -νκα, -λήσω, ξείλ' τσα = πέφτω.
 ξεπελίζω, -σκα, ἄ -σω, ξεπέλτσα = χαλῶ κῆπον.
 Ξουρδζάϊδι, τό = ὄνομα φαρασιώτικου χωριοῦ.
 ξύο -α, τό = ξύλον.

Ο
 δῆμᾶς, ὁ, τά δῆμᾶδε (λ. τουρκ.) = τό σκαλισμένον, γλυπτόν.
 δρίζω, -σκα, ἄ δρίσω, δρ' τσα = δρίζω.
 δρκοῦς, ὁ, τά δρκοῦδε (λ. τουρκ.) = τό πλεκτόν, φαρ. σειρά φλωριῶν γιά τίς πλεξοῦδες τῶν κοριτσιῶν.
 δρμάνι -ε, τό (λ. τουρκ.) = τό δάσος.
 δρτά = σωστά, δρθά.
 δρτάζω, -σκα, ἄ δρτάσω, ωρτασα = γιορτάζω.
 δρτό -ά, τό = τό δρθόν, τό δρθιον, τό σωστόν.
 δρτό ἥ πίστη = ἥ δρθή πίστις.
 οῦμα = ναί.
 ούρεϊλές, ὁ, τά ούρεϊλέδε = τέρας, τερατῶδες.
 ούτιέγω, -νκα, ἄ ούτιέσω, ούτιέσα (λ. τουρκ.) = ταιριάζω.
 ὅχτη -ες, ἥ = ἥ ὅχθη τοῦ ποταμοῦ, τοῦ κρημνοῦ.

Π

πᾶ (ποῦ ἄ) = τί θά.
 πα' αίνω, -νκα, ἄ υπάγω, πιάγα = πηγαίνω.
 παγάζω, -ουμαι, πρτ. -σκα, -σω, -σα = μεταφέρω.
 παγάνι -ε, τό = χαράδρα, φαράγγι.
 παγάσμα -τα, τό = μετάβασις, μεταφορά.
 πάλι = πάλι. παλί = λοιπόν, καί.
 παλό -ε, τό = παλαιό.
 παπούκας -κτες, ὁ = ὁ παππούς, τό αῖνιγμα.
 παρανδζέλλω, -κα, ἄ παρανδζείλω, παράνδζειλα = παραγγέλλω.
 παρᾶς, ὁ, πλ. τά παράδε (λ. περσ.) = τό νόμισμα, χρῆμα.
 παρδζεῖκο -α, τό = παρακεῖ, παρακούλια.
 παρκαμίνα -ες, ἥ = ἥ ἐστία, τό τζάκι.
 παρπατῶ, -ηνκα, ἄ -σω, παρπάτ' σα = πορπατῶ, βαδίζω.
 Πάρσα ἥ Πάρτσα, ἥ = ὄνομα τοῦ πρώτου οἰκισμοῦ τῶν Φαράσων.
 παρτῶ = παραδῶ, κοντά.
 Πάσι "Αηλα, τό = τοπωνύμιο τοῦ Βαραστοῦ.
 πασκάζω, -σκα, ἄ -σω, πάσκασα = ἔφαγα τό Πάσχα.
 πάτεμα, -τα, τό = τό πάτημα, ἥ ἐξ ἐφόδου κατάληψις.
 πατιέ(γ)ω, -νκα, -σω, -σα = βυθίζομαι, ἔξαφανίζομαι.
 πεγάϊδι -ε, τό = πηγή νεροῦ, βρύση.
 πεητή -ε, τό (λ. ἀραβ.) = οἶκος, στίχος ποιήματος.
 πεϊνούδι, -ε, τό = ἀράδιασμα, ἀρμάθιασμα, κλωνί κλωστῆς.

πέσου = μέσα.

πέτε χαβᾶ (φρ. περσική) = δωρεάν, τζάμπα, πάμφηνα.

πεττά(γ)ω, -νκα, -σω, -σα (ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐλλ. πετάννυμι) = πετῶ, πηδῶ.

πηγαν = ἐπῆγαν.

πιάρ(ης), δ, πλ. τά πιάρε = ἡ σίκαλη.

πιδεβαίνω, -νκα, -βῶ, πιδέβα = πίπτω καταγῆς.

(α)πιδοῦ στήν ἄκρα = τούτου ἔνεκα.

πιένω, -ούμαι, -νκα, -σω, πιέσα = πιάνω. -ούμουν, ἀ-στῶ, πιέστα = πιάνουμαι.

πίρμη = πρίν ἥ, πρίν νά.

πιτάζω, -σκα, -ξω, πίταξα = ἀποστέλλω.

πιτόβραδο -α, τό = ἀπόγευμα, περί τό βράδυ.

πιτοβραδιέζουμαι, -ουμουν, -στω, -εστα = βραδιάζουμαι.

πλερώνω, -ουμαι, -νκα, ἀ-σω, πλέρωσα = τελειώνω.

παθ. -ούμουν, ἀ-πλερωθῶ, πλερώθα = τελειώνουμαι.

πνώνω, -νκα, ἀ-σω, ὑπνωσα = κοιμᾶμαι.

ποζτιέζω, -ζουμαι, -σκα, -σω, -σα (λ. τουρκ.) = χαλῶ. -ζούμουν, -στῶ, -στα = ἀδιαθέτησα.

πολύ, που ἀ = τό πολύ.

ποσμοῦμαι, -μούμουν, ἀ-ποσμωθῶ, ποσμώθα = κατσουφιάζω, πεισμώνουμαι.

που ἄγω, πουλιέμαι, -νκα, ἀ-πουλήσω, πουλ' σα = πωλῶ.

πουλιέμουν, ἀ-πουλεθῶ, πουλήθα = πουλιέμαι.

πόϋπνος -οι, δ = ἀγουροξύπνιος.

πουσμάνι -ε, τό (λ. περσ.) = μεταμέλεια, μεταμελής.

ποῦτε = πουθενά, κάποτε, μήπως ποτέ;

πρισμώνα, τό = μεταξωτό.

προμπά(γ)ω καί προμπῶ, προμπιέμαι, -νκα, -ήσω, πρόμψα, -εμουν, -πεθῶ, προμπέθα = προπορεύουμαι.

προπαπούκας -κτες, δ = δ προπαπούς.

πρωτινός, δ, τά πρωτινά = δ πρῶτος.

πῶς; = πῶς;

πῶτς εἰσαι; = τί εἰσαι;

P

ραδέ = ραδίως, λοιπόν, ἐφόσον.

ραντίζω, -ουμαι, -σκα, ἀ-σω, ράντ' σα = γκρεμίζω, σκορπίζω, -ουμουν, ἀ-στῶ, -τιστα.

ρίος, δ, πλ. τά ρία = τό ρίγος, δ πυρετός ἐλονοσίας.

ριφόκκο -α, τό = τό ἐριφιο, ἐριφάκι.

ροθυμία -ες, ἥ = ἐπιθυμία, νοσταλγία.

ροθυμῶ, -άνκα, -σω, ροθύμ' σα = ἐπιθυμῶ, νοσταλγῶ.

ρουσί -ά, τό = τό ραχύ, τό βουνό.

ρτιένω, -νουμαι, -νκα, -σω, ρτιέσα = διορθώνω.
-ούμουν, ἀ-ρτιεστῶ, ρτιέστα = διορθώθηκα.

Σ

σ' ἥ 'ς = σέ, εἰς.

σά = σέ, ὅταν, εἰς.

σαγιᾶς, δ, τά σαγιάδε = ἀνδρικό ἥ γυναικεῖο φόρεμα.

σαϊτιέ(γ)ω ἥ σαϊτιέζω, -νκα, -σω, σαϊτιέσα (λ. τουρκ.) = ὑπολογίζω, ἀναμετρῶ, σέβομαι.

σάρπι -ε, τό = δύσκολο, δυσπρόσιτο.

σάφτη -ες, ἥ (λ. ἀραβ.) = τό φῶς.

σαφτίζω, -ουμαι, -σκα, ἀ-σω, σάφτισα = φωτίζω.
-ουμουν, ἀ-στῶ, σάφτιστα = φωτίζουμαι.

Σαχ-Μούρης ἥ Τζαχ-Μούρης, δ = τοπωνύμιο.

σδέ = ἐκ μέρους, ὑπέρ.

σδζελίζω, -σκα, ἀ-σω, σδζέλ 'τσα = διασκελίζω, δρασκελίζω. Καί σδζεά(γ)ω.
σδζεπάζω, -ουμαι, -σκα, ἀ-σω, σδζέπασα = σκεπάζω. σδζεπάζουμουν,
-στῶ, σδζέπαστα = σκεπάζομαι.

σδζυλί -ία, τό = τό σκυλί.

σέγι -ε, τό (λ. τουρκ.) = πρᾶγμα.

σειμός -οί, δ = δ χειμώνας, γεν. σειμωνοῦς = χειμωνιάτικος.

σελάμι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = χαιρέτισμα.

σέλι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = πλημμύρα.

σεργιάνι -ε, τό (λ. τουρκ.) = θέαμα εὐχάριστο.

σέρι -ε, τό = τό χέρι.

σέρτση -ες, ἥ = χέρση γῆς.

σέρτι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = τό σκληρόν.

σέστιέ(γ)ω (λ. τουρκ.), -νκα, ἀ-σω, σέστιέσα = σαστίζω.

σηκώνω, σηκώνουμαι ἥ σηκοῦμαι, ουμα, -ωθῶ, σηκώθα, σηκώνκα, ἀ-
σηκώσω, σήκωσα.

σίλε = χίλια.

σείλι -ε, τό = χεῖλος, τό χείλι.

σίρεδο ἥ σίδερο -α, τό = τό σίδερο.

σκόρτο -α, τό = σκόρδο.

Σκόρτου, τοῦ = τοπωνύμιον τοῦ Βαραδοῦ.

σκοτεινία -ες, ἥ = τό σκότος.

σκοτεινίεζω, -σκα, ἀ-σω, σκοτεινιέσα = σκοτεινιάζω. παθ. σκοτεινιέζουμαι.

σμέρους = ἐκ μέρους, ἐκτός αὐτοῦ.

σόν = εἰς τόν, ἔως.

ἥ ὅπ ἀ ὑπᾶ = δσο θά πάει.

σοῦ ('ς οῦ) = ἔως οὗ, ὥσπου.

σούνους; = εἰς ποίου; εἰς τίνος;

σουρού, ἥ, σουροῦδες = ἥ ἀγέλη, τό κοπάδι.

σπαράζω, -ουμαι, -σκα, ἀ-ξω, σπάραξα = ξαφνιάζω. σπάραζουμουν, ἀ-γω,
σπαράγα.

σπῆ(λ)ος -οι, δ = τό σπήλαιο, σπηλιά.

σ-συραίνω, -ουμαι, -νκα, ἀ-ς σύρω, ἔσσυρα = τουφεκίζω. -ουμουν, ἀ-συρτῶ,
σσύρτα.

στάνου = παραπάνω.
 στάξη -ες, ἥ = στάλα.
 στέρου = ὕστερα, ἔπειτα.
 'ς τ' ἐσέν = ἀπό σένα.
 'ς τ' ἥ = καταγῆς.
 στήν = ἀπ' τήν.
 στήκνω, -ουμαι = στέκω, στέκομαι.
 στό = ἀπ' τό, 'ς τοῦ = ἀπ' τοῦ.
 στριγκά(γ)ω, -νκα, 'ά -σω, στρίγξα = καλῶ.
 συμπιέζω, -ουμαι, -σκα, 'ά -σω, συμπιέσα = σκοτείνιασα, -ουμουν, 'ά -στω,
     σκοτεινιέστα = σκοτεινιάζομαι.
 σύρτι -ε, τό (λ. τουρκ.) = ράχη, ραχούλα βουνοῦ.
 σώζ-άρε = ἔως τώρα.
 σωρεύω, -ουμαι = συνάζω, μαζεύω, -ουμαι.
 σώτου = ἔως ὅτου.

T

ταβρῶ, -ιέμαι, -ῆνκα, -ήσω, -ησα = τραβῶ. παθ. -ιέμουν, 'ά ταβρεθῶ, ταβρέθα =
     τραβιέμαι.
 ταζό -α, τό (λ. τουρκ.) = καινούργιο, νέο.
 τά ήμισα = μερικά, τινές.
 τακᾶς, δ, πλ. τά τακάδε = δ τράγος (λ. τουρκ.)
 τανᾶς, δ, πλ. τά τανάδε = ἀρσενικό μοσχάρι (λ. τουρκ.).
 ταντῶ, -ῆνκα, 'ά ταντήσω, τάντσα = ἀρπάζω.
 τάρι -ε, τό (λ. τουρκ.) = στενό.
 τάρι-τάρι = σύντομα, κ. μάνι μάνι.
 ταρνό -νά, τό = ἡ συντομία.
 τάνεμα -τα, τό = ἡ γρηγοράδα.
 τανεύω, -κα, 'ά ταρνέψω, τάρνεψα = σπεύδω, συντομεύω.
 ταρνούσκο -α, τό = γρηγορούτσικο.
 ταρός -οί, δ = δ καιρός.
 τατᾶς -δες, δ = δ πατήρ.
 τάτι -ε, τό = ἡ γεῦσις.
 τάτι -ε, τό = ἡ πατοῦσα τοῦ ποδιοῦ.
 τεδέ ἥ τηδέ ἥ τοιδέ = ἐ νά λοιπόν, ὥστε λοιπόν.
 τελλετίζω, -ουμαι (λ. τουρκ.) = στολίζω, -ουμαι. πρτ. τελλετιζούμουν, 'ά -ιστῶ,
     τελλετίστα = στολίσθηκα.
 τεμάμι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = τό ἀκριβές, τό τέλειον, ἐντελῶς.
 τεπερούκι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = εὐλογία, προσφορά, φαρ. ἐνθύμιον, μονάκριβο.
 τερμάνι -ε, τό (λ. περσ.) = φάρμακον, θεραπεία, κουράγιο.
 Τζαβτάρι, τό = τουρκικό χωριό πλησίον τοῦ Βαρασοῦ.
 τζεβρές, δ, πλ. τά τζεβρέδε = πλουμιστή μανδήλα.
 τζίπ = ὄλο, ὄλα.
 τζυλίντρι -ε, τό = δ κύλινδρος τῶν δωμάτων.

τζόλι -ε, τό (λ. τουρκ.) = ἔρημος τόπος, ἄγριος τόπος.
 Τζουχούρι, τό = φαρασιώτικο χωριό, τουρκ. = γουβότοπος, λάκκος.
 τιμά(γ)ω καί τιμῶ, -νκα, 'ά τίμησω, τίμησα ἥ τίμ'σα = τιμῶ.
 τοῖνα = τό ἔνα, τή μιά.
 τοῖναν τή μία = τή μιά φορά, κάποτε.
 Τομπούσης = ἐπώνυμο τούρκου, φαρασιώτικο πού συγγένευαν.
 τόπας, δ, πλ. τά τοπία = δ τόπος, τό χωράφι.
 Τοπουζόκκος, δ = ἐπώνυμο σχετικό μέ τό Τομπούσης.
 'τότε, σωστό ἀτότε = τότε.
 τουβάνι -ε, τό (λ. ἀραβ. - περσ.) = χιονοθύελλα.
 τουλτᾶς, δ, τά τουλτάδε = μέρος προσήλιο.
 Τουρμούσης, δ = ὄνομα Τούρκου Φαρασιώτη, κ. Στάθης.
 τουδμάνος -οι, δ (λ. περσ.) = ἔχθρος.
 τραγώδι -ε, τό = τραγούδι.
 τραγωδῶ, -ανκα, 'ά τραγωδήσω, τραγῶτσα = τραγουδῶ.
 τραχάρι -ε, τό = τραγόμαλλο.
 τραχαριέρ(η)ς -οι, δ = τριχωτός.
 τρυπί -ία, τό = ἡ τρύπα.
 τσιλίδι -ε, τό = κάρβουνο ἀναμμένον.

Y

'υμνο -νά, τό = τό γυμνόν.
 'υρεύω, 'υρεύκα, 'ά 'υρέψω, 'υρεψα = γυρεύω, ζητῶ.
 'υρίζω, -ουμαι, -σκα, 'ά 'υριστῶ, 'υρίστα = γυρίζω, ἐπιστρέφω.
 'ύρισμα -τα, τό = τό γύρισμα, ἥ ἐπιστροφή.

Φ

φαθυκό -α, τό = τό βαθύ.
 φα'ΐ -ία, τό = τό φαγί.
 φαΐζω, -ΐσκα, 'ά φαΐσω, φαΐσα = ταΐζω.
 φαίνουμαι, -ουμουν, 'ά φανῶ, φάνα = φαίνομαι.
 φάνα -ες, ἥ = φανάρι, δάδα ἀναμμένη.
 φερύνω, -νκα, 'ά φέρω, ἥφαρα = φέρω.
 φκαδζί -ία, τό = πλάκα λίθινη.
 φκατάνι -ε, τό = δ πλάτανος.
 Φκώσι, τό = ὄνομα τοῦ φαρ. χωριοῦ δ Ταρσαντῆς ἥ Πός-Γαρά-Κοϊ.
 φορά -ές, ἥ = φορά.
 Φούρτανα, ἥ = ἐπώνυμο Βαρασιώτικης οἰκογενείας.
 φρογγίζω, -σκα, 'ά -σω, φρόγγισα = τσουγκρίζω.
 φσαδ -ά, τό = σκληρό.
 φσαώνω, -οῦμαι, -νκα, 'ά φσαώσω, φσάωσα = κλείνω.
 φσάχι -ε, τό = νέος ἄνδρας, παλληκάρι.
 φσόκκο -α, τό = ἀγόρι, παιδί, ἀγοράκι.
 φτάλμι -ε, τό = δφθαλμός, πηγή ἀγιάσματος 'Αγιού.

φτενός -οί, ὁ = ὁ ρηχός, ὁ λεπτός.

φτένω, -κα, ἡ ποίκω, ποίκα = φτιάνω, κάμνω.

φτερό -ά, τό = τό πτερόν.

φυάκνω, -ουμαι, ἡνκα, ἡ φυάξω, φύαξα = φυλάω.

φωλέ -ές, ἡ = φωλιά.

φωτάγω, -ᾶνκα, ἡ φωτήσω, φώτ' σα = καλανδίζω τά φῶτα.

φυγώτ' ζ -οι, ὁ = ὁ φυγάς, ὁ λιποτάκτης.

φωτίζω, -σκα, ἡ φωτίσω, φώτ' σα = βαπτίζω.

X

χαβᾶς, ὁ, πλ. τά χαβάδε (λ. ἀραβ.) = ἄνεμος, καιρός, κλίμα, μουσ. σκοπός.

χαδζί, τό = προσκύνημα τῶν Ἀγίων Τόπων.

χαϊβάνι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = ζῶον, μετφ. κουτός.

χαῖρι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = καλόν, ἀγαθόν, ἀγαθοεργία.

χαλέλ = γιά, καί δμως, προσέτι.

χαλχᾶς, ὁ, πλ. τά χαλχάδε (λ. περσ.) = κουλούρι.

χαμη' ό -ά, τό = χαμηλό.

χαμός -οί, ὁ = ὁ χαμός, ὁ θάνατος, τό χασοφέγγαρο.

χάνω, -ουμαι, πρτ. χάνκα, ἡ χάσω, χάσα = χάνω. -ούμουν, ἡ χαθῶ, χάθα = θά πεθάνω, πέθανα.

χαρδζοῦ = ἐνίοτε, κάποτε - κάποτε.

χαρίζω, -ουμαι, -σκα, ἡ -σω, χάρτσα = χαρίζω, δωρίζω.

χαρτίο -α, τό = τό χαρτί, τό βιβλίο, ἡ ἐπιστολή.

χατάρι -ε, τό = πιό, κάμποσο, διάφορο.

χά τό = ἀκριβῶς αὐτό.

χέρ (λ. περσ.) = πᾶς τις, ἔκαστος, καθένας.

χήλι -ε, τό (λ. ἀραβ.) = νουνεχής, ἔμφρων, νοῦς, μυαλό.

χησίμ(ης) -οι, ὁ (λ. τουρκ.) = ὁ συγγενής.

χλίο -α, τό = χλιαρό.

χολιεσία -ες, ἡ = ἡ χολότης, ὁ θυμός, ἡ δργή.

χοροντᾶς, ὁ, πλ. τά χοροντάδε (λ. τουρκ.) = οἰκογένεια.

χράδι -ε, τό = ἀγριαπιδιά, κόρτσο.

χρός -οι, ὁ = τό χρέος.

χρουσό -ά, τό = τό χρυσό.

χτίζω, -ουμαι, πρτ. χτίσκα, ἡ χτίσω, ἔχτσα = κτίζω. -ουμουν, ἡ χτιστῶ, χτίστα = κτίζομαι.

χτινός -οί, ὁ = ὁ ἀνήλιος τόπος.

χυτῶ, -ᾶνκα, ἡ χυτήσω, χύτ' σα = τρέχω, χυμάω.

χῶμα -τα, τό = τό χῶμα, ἡ χώρα.

χωράφι -ε, τό = τό χωράφι, χωραφότοπος.

χωρίζω, -ουμαι, πρτ. χωρίσκα, ἡ -σω, χόρτσα = χωρίζω.

χωράτ' ζ -οι, ὁ = ὁ χωριανός.

Ψ

ψαλαίνω, -νκα, ἡ ψάλω, ἔψαλα = ψάλλω, διαβάζω.

ψαλτάρ(η)ς -οι, ὁ = ψάλτης, ἐγγράμματος.

ψεό -ά, τό = τό ύψηλόν. ψέος = τό ύψος.

ψεώνω, -νκα, ἡ ψεώσω, ψέωσα = ψηλώνω.

ψήνω, -ουμαι, -νκα, ἡ ψήσω, ἔψησα = ψαίνω. -ούμουν, ἡ ψηθῶ, ψήθα.

ψύση, -ες, ἡ = ἡ ψυχή.

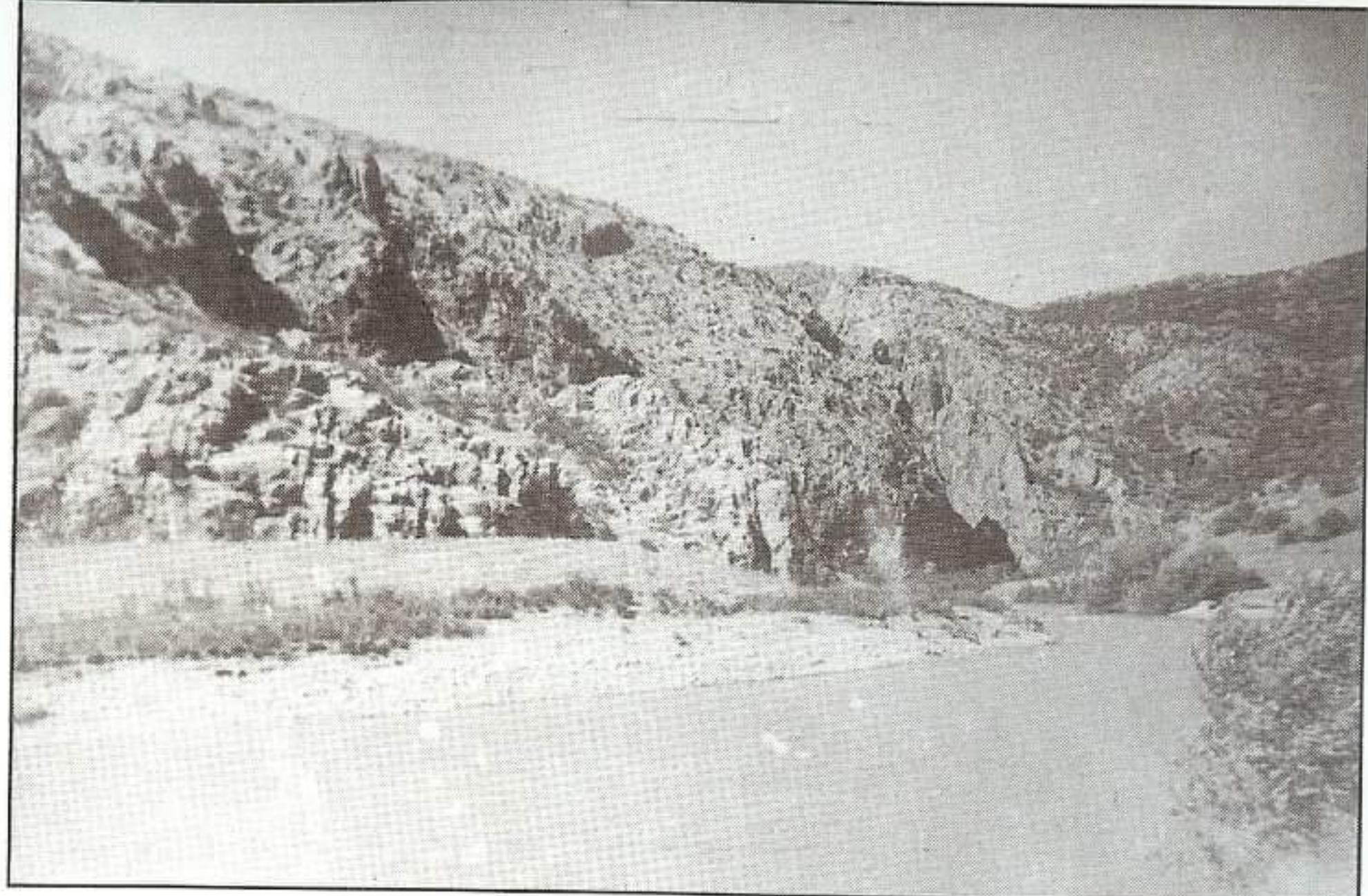
ψώρα, -ες, ἡ = ἡ ψώρα.

ψωριέρ(ης), -οι, ὁ = ὁ ψωριάρης.

Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Θεοδωρίδης

"Αγιος Χρυσόστομος (άρχ. Μονή).

"Ο ποταμός πού βγαίνει ἀνάμεσα ἀπ' τά δύο βράχια καὶ στοῦ ἀριστεροῦ τῆς ρίζα εἶναι ἡ σπηλιά τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ Ἀγίου Βασιλείου.

Αὔγουστος 1954

"Η Παναγία μέ δλόκληρο τό βουνό.

Χορός μαντηλιῶν.